

'HUEN A 'CRIEN

Pɔlu gba la

KOLETIKUE

yi

1 ¹Mɔ Pɔlu, Nyisva -ha, 'ki -bu mɔ -Yusu 'Klisu a -mɔnanyɔ, 'mɔ -yi 'a mu -mɔ 'cru -ni, 'n kɔ -aan 'diayi Timote 'huen-. 'A mu Nyisva a nyibli -mu', -v ni 'li Kolestidi 'kwli, kɔ -v -bi -mu', -v ni 'li Akaiblogba 'kwli, 'a mu -a yi -mɔ 'cru -ni.

²-A de -aan 'Ba Nyisva ni, -e di-e nu, e kɔ -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klisu 'huen-, v 'mu 'a mu -haande -mɔ nu, e kɔ, v 'mu 'a mu kibweenle -nyi.

'Bu mɔ, -ba yi -hwen ni 'ye, Nyisva -tui 'li -a mu -wlu 'kwli bu

³-Ba pu Nyisva 'nyre le. E nɔ- mɔ -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klisu a 'Ba. Nyisva a 'mu, 'a -ne ti, e kɔ nyibli a nyai, 'e -tui 'li -nu -wlu 'kwli bu. ⁴'A -ne ti, 'bu mɔ, -ba yi -hwen ni 'ye, e yi -nyi -a mu 'kli, -e di-e nu, nyibli -bi -mu', -v yi -hwen 'ye -we, -a 'mu -nu 'kli -nyi.

⁵E 'wi yi, -Yusu 'Klisu 'ye -hwen diaki. -Te -a kɔ-ɔ 'huen-, -a -mɔe, -a ni 'a -kuan, e nɔ- nu-o, -aan 'mumu -we, -a yi -hwen 'ye diaki. Kee, Nyisva yi -a mu 'ni -hee -ni diaki -we. ⁶E nɔ- nu-o, 'bu mɔ, -ba yi -hwen ni 'ye, -haande 'e -hwen 'li -aan -hwen a 'yiye a 'mu 'kwli, 'ki 'v 'a mu -mɔ. 'Bu mɔ, Nyisva 'bu yi -a mu 'kli ni -nyi, 'ki 'li -aan -hwen a 'yiye 'kwli, -e -bi e yi -nyi 'a mu 'kli -we, -e di-e nu, a 'mu -wlu a 'lila kɔ, 'bu mɔ, -hwendu -bu, -a yi 'ye, 'ba yi-ti ni 'ye -we. ⁷'A -ti, -a yi-e ni -tee, -e mɔ, e 'yi -dedede -kɔ, -bu nu-o, ba -ha 'v Nyisva a 'hru bu wɔn. 'E mɔ -han-ti, a di 'ye -hwen, -wi yi, -te -a ni -hwen a 'yiye, kee, -a yi-e ni, -e mɔ, Nyisva di -nyi 'a mu 'kli, -wi yi, -te e ni, 'e yi -a mu 'kli -nyi.

⁸'Diayinu -na, -a -hve-e ni, ba yru-o' le -tee, -te -a nu la -hwen a 'yiye, ti -mu' -kɔ 'yri -a ni la 'li Asiblogba 'kwli. -Hwendu a 'mu, -a yi la 'ye, e

-hi la -a mu wlɔn. -A 'yi la=a -han-ti -pu, -ba di la 'li-t wlɔn -ta. ⁹Ɛ mɔ -han-ti, -a yi la=a 'lu -mɔ lɛ -hie, -ɛ mɔ, 'kɪ 'li -hwen a 'yiye a 'mu 'kwli 'kɪ -a di la 'li 'kɔv -ni. Kɛɛ, -hwen a 'yiye a 'mu, ɛ nyre 'v ni, -ɛ di-e nu, -a 'mu=v yi, -ɛ mɔ, -a mu ni -do a 'klɪ, ɛ 'yi 'li-t 'li -wɛ, bu wa -a mu, kɛɛ, -a 'mu=v yi, -ɛ mɔ, Nyɪsua a 'klɪ, nɔ- wɛ -a mu. Nyɪsua a 'mu, ɛ nɔ- -hɛ 'li nyibli 'kɔkɔnyibli 'nyi, -ɛ -hɛ =nu 'klɔ. ¹⁰Ɛ nɔ- =gblɛ la -a mu, 'kɪ 'li 'kɔkɔv 'yakla -mu' wlɔn, -ɛ di la -a mu kɪ ye, kɔ, ɛ 'mu -a mu wa -wɛ, 'kɪ 'v -hwen a 'yiye a gblegble -mu', -v di di a -ta'. Iin, -a yi-e ni, -a yi-t -ple, -ɛ mɔ, ɛ di dɛ a 'mu 'ni nu de. ¹¹Aan 'mumu, a di -a mu 'ni -hɛɛ -ni -wɛ, 'bu mɔ, 'ba yi Nyɪsua ni dɛ, 'kɪ 'v -aan -ta'. 'A -ti, nyibli -hɔhɔvi di da Nyɪsua, 'kɪ 'v -aan -ta'. Nyɪsua 'bu nu -a mu -haandɛ -mɔ, nyibli -hɔhɔvi, nu- di-e 'wio -nyi.

Pɔlv -hɪhɛ=ɛ kle, dɛ- kɔ -ti, -ti -mu', ɛ hla la, 'kɪ ɛ 'yi-t -nu

¹²Dɛ -bu, -ɛ kɔ -pli -a pɪ, ɛ nɔ- mɔ: -a yi-e ni, 'kɪ 'li -aan =wɪ kɪ, -ɛ mɔ, 'kɪ 'v 'a -nɛ nyiblo =dɔ -mɔ, -aan 'yrinaabɔv 'sii 'v yi -tɛɛ, ɛ kɔ, -ti -bu, -a -hle, ɛ nɔ- -a ni, =wɪ yi, -tɛ Nyɪsua ni 'a -huhua. Seyt-seyt, 'kɪ 'v 'a mu -mɔ, -aan 'yrinaabɔv 'sii 'v yi -tɛɛ. 'Bu mɔ, =ba yi la 'a nunuo lɛ ni ni, ɛ 'yi 'li -aan =gbɛv a -tɔ 'kwli 'pa-, kɛɛ, Nyɪsua nu la -a mu -haandɛ -mɔ, 'ɛ -hɛɛ nɛ -a mu, kɔ, 'ɛ -nyi la -a mu 'klɪ, 'kɪ -ba nu la -tebli a 'mu. ¹³⁻¹⁴A yi -tebli a 'mu ni, -ɛ nu=o, -ti a pepɛ -bu, -a yi 'a mu -mɔ 'cru -ni, ɛ kɔ leyuyruo. 'Bu mɔ, =ba yi 'a mu -mɔ ni 'cru -ni, -a 'ni -hua-a li -ba -hli 'a mu -dedede 'yi kɪ. -Nyrɔwɔ -mu', Kɔkɔnyɔ -Yusu di ya de, a di pu -aan -pli, =wɪ yi, -tɛ ni -do -a di nu, -a 'mu 'aan -pli pu. Kɔɛ la 'li bu, -bu ye ti -bu kɪ, a yru -ti a 'mu lɛ dɛ gbe. Kɛɛ, 'n pu=v -han-ti, -ɛ mɔ, -tɛ ti nɛ -bu, a di yru-o lɛ -tɛɛ.

¹⁵⁻¹⁶'N pu la=a -han-ti, -ɛ mɔ, -ti a 'mu, a di yru la=a' lɛ. Ɛ nɔ- kɔ -ti, 'ni -hie la=a 'lu -mɔ lɛ, 'kɪ -bu di la 'li 'a mu -mɔ, 'ti- 'mu la 'na 'dagba 'lu -mɔ gba, 'kɪ 'li Mastɔvanɪblɔgba 'kwli, 'ti- 'mu la -mɔ -huan, 'mu la 'li 'a mu -mɔ di de, -ɛ di-e nu, a 'mu la 'mu -hɛɛ -ni, 'mu la 'na 'dagba 'lu -mɔ gba, 'kɪ 'li Sudeblɔgba 'kwli. 'Bu mɔ, 'ni nu la 'a nunuo lɛ, 'n di nu la 'aan -hɛɛwɪ ni 'hwen. Kɛɛ, 'n 'yi la 'li -di.

¹⁷-Tɛ 'n lee la 'a mu, -ɛ mɔ, kɛ- 'n di la=a nu, 'ti- 'n 'yi la=a lɛ -nu, -bɪ 'aan =wɪ 'ye-e ni, -ɛ mɔ, 'n nɛɛ 'li ni 'hwen? 'Ɔvɔn-, ɛ 'yi 'mu lɛ -ni. 'Bu mɔ, 'ni pu lɛ, -ɛ mɔ, dɛ -bu, 'n di-e 'ni nu, -ɛ -bɪ 'n di-e 'ni nu. 'Ni -nu-o li 'a nunuo lɛ, =wɪ yi 'klɔ -bu kɪ a nyibli -bɪ, -v 'yi Nyɪsua -yi, -v pɪ lɛ iin kɔ 'vɔn-, 'kɪ 'v dɛ ni -do kɪ. ¹⁸'Kɪ 'v Nyɪsua ye', -ɛ mɔ -tɛɛ a Nyɪsua, 'n yi 'a mu 'ni -lee -ni, -ɛ mɔ, ti -mu', -ɛ kɔ 'yri -a pu la 'v 'a mu Nyɪsua a -haantitɛ -bu, -a 'ni -pu=v la iin kɔ 'vɔn-, 'kɪ 'v dɛ ni -do kɪ, ¹⁹-ɛ nu=o, Nyɪsua a 'Yu, -ɛ mɔ -Yusu 'Kɪsɔ, nɔ- kɔ -ti 'n kɔ Silasɪ, kɔ Timote 'hwen-, -a yi la 'a mu -lee -ni. -Yusu 'Kɪsɔ a 'mu, ɛ 'ni -pu=v iin kɔ 'vɔn-, 'kɪ 'v dɛ ni -do kɪ. -Ti -mu', -ɛ mɔ -ti a -tɛɛ, ɛ nɔ- ɛ hɛ 'a -nɛ ti. ²⁰Ɛ 'wɪ yi, ɛ nɔ- yi -a mɔ=v -lee -ni, -ɛ mɔ, iin, -tebli a pepɛ -mu', Nyɪsua pu la 'li, 'kɪ 'v -a mu -mɔ', ɛ mɔ -ti a -tɛɛ =mɔ. Ɛ nɔ- nu=o, 'kɪ 'li 'a 'nyre 'kwli, =a pɪ lɛ: Kɛ- bu ni 'mu, -ɛ di-e nu, -a

'mu Nyɔsua -ti a 'yi'buale -nyi. ²¹'Ya 'v 'lu de, Nyɔsua a 'mu, ε nɔ- yɪ -a mu 'klɪ -nyi, a kɔ -a mu 'hven-, 'kɪ 'v -Yusu 'Klɪsɔ a 'hru wɔn. Ε nu -do a 'mu, ε nɔ- pu -a mu 'kɪbɔa kɪ, 'kɪ 'v 'a -kvan a -ta'; ²²ε -nyi -a mu 'a -Hihiu, 'kɪ 'lɪ -aan =wɪ kɪ. Kε- ε nu -aan yruule a =tutuo, -ε tɔe nε -a mɔ=ɔ, -ε mɔ, -a mɔ 'a nyibli =nɔ. 'A -Hihiu, ε -nyi -a mu, ε nɔ- tɔe nε -a mɔ=ɔ, -ε mɔ, ε di -a mu -teblɪ -mu', -kɔtɪ ε -hla 'nɪ -nyi.

²³-Tɛ ti nε -bu, 'n di 'a mu 'nɪ -lee -nɪ, dɛ- kɔ -tɪ 'n 'yɪ la 'lɪ 'a mu -mɔ -di, 'kɪ 'lɪ Koletɪdɔ 'kwli. 'Kɪ 'v Nyɔsua ye', 'n 'sɔv nɪ, 'bɔ mɔ, 'nɪ nu hɪ, =bɔ 'ku; -ε nu=ɔ, 'n pu la 'lɪ-tɪ nɪ, -ε mɔ, 'n 'yɪ 'lɪ-tɪ 'lɪ -wɛ, =bɔ di la 'lɪ 'a mu -mɔ, -ε di=e nu, 'nɪ =ha la nyiblo =dɔ a =wɔ =hlɔn pu, -ε nu=ɔ, 'bɔ mɔ, 'nɪ kɔ =bɔ di la 'lɪ, 'n kɔ =bɔ 'plɛ la nyibli -mɔ, 'kɪ 'v yɪnyre-teblɪ -mu', v -nu a -ta'. ²⁴ε 'yɪ 'nyre =hen, -ε mɔ, -a -hɔe -ba nɪ 'a mu 'lu bu, 'kɪ 'v -tɛ a kɔ ba nu -Yusu 'Klɪsɔ a =wɔ a yikuole a -ta'. -A yi=e nɪ, -ε mɔ, a kuo -Yusu 'Klɪsɔ =wɔ yɪ -tɛɛ. Dɛ ε -hen 'nyre, ε nɔ- mɔ, a kɔ -a mu 'hven-, -a bibi 'yɪ lɛ, =a nɪ -kvan, -ε di=e nu, a 'mu plɔ a bleele kɔ.

2 ¹'A -tɪ, 'n pu la 'lɪ-tɪ nɪ, -ε mɔ, ti 'yɛ la 'v nɪ nyre, 'kɪ =bɔ di la 'lɪ 'a mu -mɔ, -ε nu=ɔ, 'bɔ mɔ, 'nɪ di la 'lɪ, 'n di pu la 'aan =wɪ =hlɔn de, =wɪ yɪ, -tɛ 'n nu la 'a nunuo. ²'Bɔ mɔ, 'nɪ pu 'aan =wɪ =hlɔn, 'na 'mumu, 'na =wɔ di bi =hlɔn. -ε -bɪ 'aan nyiblo =dɔ 'yɪ 'lɪ-tɪ 'lɪ -wɛ, bu =tu 'lɪ 'mu =wɔ 'kwli bu. ³ε nɔ- nu=ɔ, 'nɪ 'cru la 'a mu -mɔ, -ε mɔ, 'nɪ -di=e la 'lɪ 'a mu -mɔ nɪ. Ti -mu' -kɔ 'yɪ 'n 'cru la 'cɪɛn a 'mu, 'bɔ mɔ, 'nɪ di la 'lɪ 'a mu -mɔ, a di pu la 'na =wɔ =hlɔn. Kεε, a mɔ nyibli =nɔ, -v kɔ -bɔ =tu wen 'lɪ 'mu =wɔ 'kwli bu. 'N yi=e nɪ, -ε mɔ, 'bɔ mɔ, 'mɔ -bɔ, 'nɪ kɔ plɔ a bleele, 'aan 'mumu, a kɔ plɔ a bleele -wɛ. ⁴Ti -mu' -kɔ 'yɪ 'n yɪ la 'a mu -mɔ 'cru -nɪ, 'n kɔ la =wɔ a lenaale diaktɪ. 'N yɪ la 'nɪ wɛ -wɛ. 'Nɪ -hɔa-a la =bɔ pu la 'aan =wɪ =hlɔn. Kεε, 'n 'cɪ la nɪ, -ε di=e nu, a 'mu=v yɪ, -ε mɔ, 'n nɔe nε 'a mu nɪ diaktɪ.

Pɔlv wen 'nɪ, bu -hru dɛ'kukununɔ a dɛ 'kuku a -tɪ -mɔ

⁵'N pu=v =han-tɪ, 'kɪ 'lɪ 'a mu 'nyɪ, nyiblo =dɔ, nɔ- pu nyibli a =wɪ =hlɔn. Ε 'yɪ 'na =wɔ 'pa-, ε 'yɪ-tɪ =hlɔn -pu, kεε, 'aan pepe a =wɪ ε pu =hlɔn. -Baklɛ, ε 'yɪ 'aan pepe 'pa-, kεε, nyibli -hɔɔhɔɪ a =wɪ ε pu =hlɔn. Kεε, 'nɪ -hɔa-a lɪ -bɔ hlee dɛ a 'mu kɪ diaktɪ; ⁶nyibli -hɔɔhɔɪ, 'kɪ 'lɪ 'a mu 'nyɪ, v nu- puɔ nyiblo a 'mu -bati lɛ. -Bati a 'mu, bu -wɛ 'kɪ 'lɪ. ⁷Ti nyre 'kɪ 'v nɪ, 'kɪ dɛ -mu', ε nu la, 'a -tɪ bu -hru 'a mu -mɔ, a 'mu 'lɪ-tɪ =wɔ 'kwli bu =tu. 'Bɔ mɔ, 'ba 'yɪ lɛ -nu, -ε -bɪ 'a =wɔ di bi =hlɔn pepe. ⁸'A -tɪ, 'n nyɛɛ nε 'a mu lɛ, ba tɔɔ -nɛ=e yɪ, -ε mɔ, a nɔe -nɛ nɪ. ⁹Dɛ- kɔ -tɪ 'nɪ 'cru la 'a mu -mɔ, ε nɔ- mɔ, 'mu 'lɪ 'a mu -gbaa -nɪ, 'mu=v 'yɛ, 'bɔ mɔ, -tɪ -bɔ, 'n hɛ, 'ba yɪ 'v=v nɪ =tui -nɪ. 'ε mɔ -tɛɛ, 'n 'ye=e nɪ, -ε mɔ, a =tuu 'v 'mu nɪ, 'a puɔ nyiblo a 'mu -bati lɛ. ¹⁰'A -tɪ, kε- 'n pɪ 'kɪ 'a mu yɪ, 'bɔ mɔ, 'ba -hru nyiblo =dɔ a dɛ 'kuku a -tɪ -mɔ, -ε -bɪ 'na 'mumu, 'n -hru 'a -tɪ -mɔ -wɛ. Ε mɔ =han-tɪ, nyiblo a 'mu, 'bɔ nu 'mu =dedede -mɔ, 'n -hru 'a -tɪ -mɔ. 'Kɪ 'v -Yusu 'Klɪsɔ ye', dɛ a 'mu, nyiblo a 'mu, ε -nu, 'n -hru 'a -tɪ -mɔ, -ε di=e nu, 'mu 'a mu -hɛɛ -nɪ. ¹¹'N nu=ɔ nɪ, -ε

di-e nu, Satan 'nɛ -ha 'hru 'ye, 'kɛ 'lɛ 'a mu 'nyi. -A yi-e ni, -ε mɔ, ε -hɛ bu -ha 'v -a mu 'hru wɔn.

Ti -mu', Pɔlv -hi 'lɛ Trɔasɔdɔw 'kwli, ε nɔ- kɔ -tɛ ε hle

¹²Ti =dɔ a ti 'yri, 'kɛ 'n mu la 'lɛ 'dɔ -mu', -ε mɔ Trɔasɔ 'kwli, 'mu la -haantitɛ -mu' pɔ, -ε nɛ -Yusu 'Klɛsɔ a -tɛ -mɔ lɛ. -Tɛ 'n nyre la 'lɛ, -ε -bɛ 'n 'ye la=a ni, -ε mɔ, Kɔkɔnyɔ -Yusu -ha la 'hru, 'kɛ -bɔ na la 'a -tɛ -mɔ lɛ. ¹³Kɛɛ, 'n kɔ la =wɛlɛ a lenaale, -ε nu=o, 'n 'yɛ la 'lɛ -aan 'dɛayɛ Titɛ bu -yɛɛ -ni. ε nɔ- nu=o, 'nɛ gba la -Yusu a nyibli -mu' wɛlɛ, -v ni 'lɛ Trɔasɔdɔw 'kwli, 'nɛ -hi la, 'nɛ mu la 'lɛ Masɔdɔvɛnɛlɔgbɛ 'kwli, 'mu la 'lɛ bu -yɛɛ -ni.

-Yusu 'Klɛsɔ ni-e ni, =a -hɛ 'v 'a -nɛ -dedede 'hru wɔn

¹⁴Kɛɛ, -ba pɔ Nyɛsɔ 'nyre lɛ. ε nɔ- nɛɛ nɛ -a mu 'a -nɛ ti, -ε nu=o, -a kɔ -Yusu 'Klɛsɔ 'hɛn-, -a -mɛ ni. -Yusu 'Klɛsɔ -ha 'v 'a yraanyɔ 'hru wɔn, 'ε ni-e, =a yɛ-i =wien lɛ kɔɛ, Nyɛsɔ 'ε nɛɛ nɛ -a mu 'a -nɛ -tɛtɛ, -a mi 'lɛ, -ε di-e nu, 'ε 'mu=v nyibli yɛ -tɔɔ -ni, -ε mɔ, -Yusu 'Klɛsɔ -ha 'v 'a -nɛ -dedede 'hru wɔn, 'ε yɛ -a mu -lee -ni, 'kɛ 'v 'a -nɛ -tɛtɛ =dɔ, 'kɛ -ba na -Yusu 'Klɛsɔ a -tɛ -mɔ lɛ. -Yusu 'Klɛsɔ a -tɛ a 'mu, ε 'wɛ- hɛnɛnɛpɔdɛ yɛ, -ε kɔ hɛnɛnɛ -hɛn bu, -ε di-e nu, nyibli 'mu -Yusu 'Klɛsɔ a 'mu yɛ. ¹⁵ε mɔ -tɛɛ, -a 'wɛ- hɛnɛnɛpɔdɛ yɛ, -ε kɔ hɛnɛnɛ, -ε kwɛɛ Nyɛsɔ kɛ, -ε nu=o, -a nɛ -Yusu 'Klɛsɔ a -tɛ -mɔ lɛ, 'kɛ 'v 'a -nɛ -tɛtɛ =dɔ, 'kɛ 'v nyibli -mu', Nyɛsɔ wɛ, ε kɔ, 'kɛ 'v nyibli -mu', -v 'wan ye'. ¹⁶Nyibli -mu', Nyɛsɔ wɛ, hɛnɛnɛdɔ a 'mu, ε nu -tɛɛ, 'kɛ 'v =nɔ -mɔ. U yɛ wɛn -Yusu 'Klɛsɔ a -tɛ kɛ, 'tɛ- Nyɛsɔ 'ε yɛ =nɔ 'kɔ yrayɛv, -ε 'yɛ ni -wɛ 'lɛ -nyi. Kɛɛ, nyibli -mu', -v yɛ 'wan, v nɔ- mɔ -bɛ, hɛnɛnɛdɔ a 'mu, ε 'yɛ -tɛɛ -nu 'kɛ 'v =nɔ -mɔ, 'ε ni-e, 'v 'kɛ, 'kɛ 'v Nyɛsɔ ye'. 'A -tɛ, -Yusu 'Klɛsɔ a -tɛ a -mɔlɛnɛna, ε mɔ -kɛnɛnɛ, -ε -hi -aan 'kɛ wɔn. ¹⁷Kɛɛ, -a mu -mɔ nyibli -mu', Nyɛsɔ -lee -ni, 'kɛ -ba nu 'a -kɛnɛnɛ a 'mu. ε kɔ nyibli -hɛnɛnɛ, 'v nɛ Nyɛsɔ a -tɛ -mɔ lɛ, 'v -hɛ bu hɛnɛnɛnɛ 'lɛ-kɛɛ 'kwli, 'v 'wɛ-i puplɔnyibli yɛ, -v kɔ =yɛ. Dɛ a 'mu, v ni, -a mu -mɔ -bɛ, -a 'nɛ -nu=o lɛ-i. -A mu -mɔ -bɛ, -a hɛ Nyɛsɔ a -tɛ, 'kɛ 'lɛ -aan =wɛlɛ a pɛpɛ kɛ, 'kɛ 'v=v ye', -ε nu=o, -a mɔ -Yusu 'Klɛsɔ a -kɛnɛnɛnyibli -ni.

Pɔlv ni -kɛnɛnɛ, 'kɛ 'lɛ 'yɛ yrayɛ 'kwli

3 ¹-Tɛ -bɔ, 'n 'cɛrɛ wɛn, ε 'yɛ 'nyre =hɛn, -ε mɔ, -a =tɛi -aan dɔnɔ a -pli a pɔpɔv -wɛlɛ de. -A 'nɛ -hɛnɛnɛnɛ lɛ-i, 'kɛ nyibli =dɔ bu 'cɛrɛ 'cɛrɛn, -v tɛɛ =nɛ 'a mu, -ε mɔ, -a mu -mɔ -tɛɛ a -Yusu a -mɔnanyɔ. -A 'nɛ -hɛnɛnɛnɛ lɛ-i -wɛ, 'kɛ ba 'cɛrɛ 'cɛrɛndɔ a 'mu, -ε di-e nu, -a 'mu=v nyibli yɛ -tɔɔ -ni. -U -bɛ -hɛnɛnɛnɛ ni, 'kɛ nyibli bu 'cɛrɛ 'cɛrɛndɔ a 'mu, 'kɛ 'v 'waa -ta'. Kɛɛ, -a mu -mɔ -bɛ, -aan dɛ 'yɛ 'mu lɛ -ni. ²'Aan =gbɛtɔ, 'a mu -mɔ 'cɛrɛn, 'a hɛ -kɛnɛnɛ -mu', -a nu, 'kɛ 'a mu -mɔ, 'a -tɛ. -Yusu 'Klɛsɔ a =gbɛtɔ, ε nɔ- 'cɛrɛ 'lɛ-i 'aan =wɛlɛ kɛ, 'a -nɛ nyibli 'mu=v -hɛn, ε 'mu=v 'ye, -ε mɔ, -Yusu 'Klɛsɔ nu -kɛnɛnɛ, 'kɛ 'lɛ 'aan =wɛlɛ kɛ. ³'A -nɛ nyibli, ε -wɛ 'lɛ bu 'yɛ-e ni, -ε mɔ, 'a mu -mɔ 'cɛrɛn -mu', -Yusu

'Klusu naa 'lɪ 'mʊ, ɛ 'cɪ. ɛ 'yɪ 'pɛsɪtu -nu, ɛ 'yɪ-t 'cɪ. Kɛɛ, 'Klɔhɪenyɪsʊa a -Hɪhiu, ɛ nɔ- ɛ -nu, 'ɛ 'cɪ-tɪ. ɛ 'yɪ 'v 'hɪkabi kɪ 'cɪru -nɪ, kɛɛ, 'kɪ ɛ 'cɪru 'lɪ -tonyibli a =wɪt kɪ.

4-Ba yɪ 'a 'cɪru lɛ nɪ nɪ, ɛ -hɛn 'nyɛ, -ɛ mɔ, -Yusu 'Klusu tɔɔ nɛ -a mʊ nɪ, -ɛ mɔ, Nyɪsʊa, nɔ- lee nɛ -a mʊ, 'kɪ -ba nu 'a -kʋan. 5-A yi-e nɪ -tɛɛ, -ɛ mɔ, 'kɪ 'lɪ -a mʊ nɪ -do a 'klɪ 'kwɪ, -a 'yɪ 'lɪ-t 'lɪ -wɛ, -ba nu -kʋan a 'mʊ. Kɛɛ, Nyɪsʊa, ɛ nɔ- yɪ -a mʊ 'klɪ -nyɪ, 'kɪ -ba nu-o. 6 ɛ nɔ- nyɪ -a mʊ 'klɪ, 'kɪ -ba -hɛ 'a -kʋannunyibli, -ɛ di-e nu, 'yɪ yɪyɪ -mʊ', ɛ -tu, ɛ kɔ nyibli 'hʋɛn-, -a 'mʊ 'a -tɪ nyibli -lee -nɪ. 'Yɪ yɪyɪ a 'mʊ, ɛ 'yɪ tɛtɛ 'pa-, tɪ -hɪ la a tɪ 'yɪ, v 'yɪ la-a 'cɪ. Kɛɛ, Nyɪsʊa a -Hɪhiu, ɛ nɔ- nɛɛ nɛ -a mʊ. Tɛtɛ -mʊ', v 'cɪ la, tɪ -hɪ la a tɪ 'yɪ, ɛ nɪ-e nɪ, nyibli 'v 'kɔkɔ lɛ, 'kɪ 'v Nyɪsʊa ye'. Kɛɛ, Nyɪsʊa a -Hɪhiu -mɔ -bɪ, 'klɔ yɪyɪ -mʊ', -ɛ 'yɛ nɪ -wɛ 'lɪ, ɛ nɔ- ɛ yɪ nyibli -nyɪ.

7 Ti -hɪ la a tɪ 'yɪ, 'kɪ 'v 'hɪkabi kɪ, 'kɪ Nyɪsʊa 'cɪru la 'v tɛtɛ. Ti -mʊ' -kɔ 'yɪ ɛ nɪ la dɛ a 'mʊ, nyibli yɪ la 'a -tɪ a 'yɪ'buale 'nɪ 'yɛ, 'ɛ nu la-a -wɛ, Nyɪsʊa a winwɔn-hanyɔ Moise a yɪgbakla 'ɛ yɪ la wɪn. 'Ye -bʊ 'a yɪgbakla a wɔnwɪlun a 'mʊ, ɛ 'yɛ nɪ di la 'v bʊ nɪ -wɛɛn -nɪ, kɛɛ, Yɪsɾækvɛ 'yɪ la 'lɪ 'a yɪgbakla a 'mʊ, 'a 'yɪye 'lɪ -wɛ, -ɛ nu-o, ɛ yɪ la 'nɪ wɪn dɪakɪ. Kɛɛ, tɛtɛ a 'mʊ, ɛ nɪ-e nɪ, nyibli 'v 'kɔkɔ lɛ, 'kɪ 'v Nyɪsʊa ye'. Tɛtɛ a 'mʊ, -ɛ nɪ-e, nyibli 'v 'kɔkɔ lɛ, -tɛ ɛ tʋɛ la nyibli Nyɪsʊa a -tɪ a 'yɪ'buale, tɪ -mʊ' -kɔ 'yɪ -tɪ a 'yɪ'buale a 'mʊ, ɛ yɪ la 'v 'hɪru -nɪ, 8 -ɛ -bɪ Nyɪsʊa a -tɪ a 'yɪ'buale, ɛ dɪ 'nɪ 'bʊa, ɛ 'mʊ 'v 'a yɪ-hɛdɛ 'v -hɪ, 'bʊ mɔ Nyɪsʊa a -Hɪhiu, 'bʊ yɪ -kʋan nɪ nɪ, 'kɪ 'lɪ nyibli -mʊ', -v nɪ 'lɪ 'yɪ yɪyɪ 'kwɪ 'nyɪ. 9 Moise a tɛtɛ nu-o nɪ, Nyɪsʊa 'ɛ pu nyibli -bati lɛ. Tɛtɛ a 'mʊ, -ɛ nɪ-e, 'ɛ pu nɛ -a mʊ -bati lɛ, -tɛ ɛ tʋɛ nɛ -a mʊ Nyɪsʊa a -tɪ a 'yɪ'buale, -ɛ -bɪ 'yɪ yɪyɪ -mɔ -bɪ, -ɛ nɪ-e, =a 'sɪi 'v yɪ, 'kɪ 'v=v ye', 'yɪ yɪyɪ a 'mʊ, ɛ tʋɛ nɛ -a mʊ Nyɪsʊa a -tɪ a 'yɪ'buale dɪakɪ, 'ɛ -hɪ 'v tɛtɛ 'v. 10 ɛ 'wɪ yɪ, tɛtɛ -mʊ', tɪ -hɪ la a tɪ 'yɪ, -ɛ tʋɛ la nyibli Nyɪsʊa a -tɪ a 'yɪ'buale, ɛ 'yɪ 'kɪ -tɪ a 'yɪ'bʊbʊa -kɔ dɛ, -ɛ nu-o, -tɪ a 'yɪ'buale yɪyɪ, nɔ- 'hɪ, -ɛ -hɪ 'v 'a 'kɪ -mʊ' 'v. 11 ɛ mɔ -tɛɛ, 'yɪ 'kɪ -mʊ', Nyɪsʊa -nyɪ la nyibli, -ɛ kɔ la 'klɪ, 'kɪ 'lɪ tɪ gbi 'kwɪ, 'ɛ tʋɛ nɛ -a mʊ Nyɪsʊa a -tɪ a 'yɪ'buale. -Tɛ ɛ nɪ 'mʊ lɛ, -ɛ -bɪ 'yɪ yɪyɪ -mʊ', -ɛ hɪɛ 'klɔ, nɔ- tʋɛ nɛ -a mʊ Nyɪsʊa a -tɪ a 'yɪ'buale, 'ɛ -hɪ 'v 'yɪ 'kɪ 'v.

12 'Bʊ mɔ, =ba yɪ nɪ hɛ, -a 'nɪ -hɪ-e lɪ -dedɛdɛ, 'kɪ 'lɪ -aan hɪhɛwɪn 'kwɪ, -ɛ nu-o, -a yi-e nɪ, -ɛ mɔ, -tɛblɪ a 'mʊ, -a yɪ -plɛ, Nyɪsʊa dɪ nu, ɛ mɔ -tɪ a -tɛɛ -nɔ. 13 Ti -hɪ la a tɪ 'yɪ, Moise nu la danʊ, 'ɛ -hɪ la 'a yɪgbakla, -ɛ nu-o, Nyɪsʊa a -tɪ a 'yɪ'buale -mʊ', ɛ yɪ -wɛ la 'v=v yɛ, kɛɛ, Moise -mɔ -bɪ, ɛ 'nɪ -hʋa-a la Yɪsɾækvɛ bʊ 'yɛ la-a, -ɛ mɔ, -tɪ a 'yɪ'buale a 'mʊ, ɛ yɪ -wɛ la 'v=v yɛ. -A mʊ -mɔ -bɪ, -a 'nɪ -nu-o lɪ 'a dɛ, -ɛ nu-o, -a 'yɪ -dedɛdɛ a -hɪhɛ -kɔ. 14 Yɪsɾækvɛ -mɔ -bɪ, tɪ -hɪ la a tɪ a 'yɪ, 'waa -wɪ 'gboklo la nɪ, 'v 'yɪ la 'lɪ-t 'lɪ -wɛ, bʊ yɪ la -tɛblɪ a 'mʊ lɛ. Tɪ -bʊ 'yɪ, dɛ nɪ -do a 'mʊ, ɛ nɔ- nɔ, 'kɪ 'v 'waa 'yonʊ -mɔ. 'Bʊ mɔ, 'bʊ yɪ Nyɪsʊa a 'yɪ 'kɪ a 'cɪru -mʊ' nɪ -hɛ, v 'nɪ -yɪru-o lɪ -dedɛdɛ lɛ -wɛ, =wɪ yɪ, tɛ bʊ 'yɛ nɪ nu wɛn danʊdʊ a 'mʊ, bʊ 'yɛ nɪ -hɪ wɛn 'waa yɪgbakla. Kɛɛ, nyiblo 'bʊ nɪ 'v, ɛ kɔ -Yusu 'Klusu 'hʋɛn-,

'bu -mυε, -ε -bι -Yusu 'Klɪsɔ a 'mυ, ε nɔ- ni-e, danɔ a 'mυ, 'ε -hven 'v -wlu, nyiblo a 'mυ, 'ε yrui -tɪ lɛ. ¹⁵Kε- 'n pɪ de, 'bu mɔ, 'bu yɪ Moise a 'crun ni -hre, v 'ni -yru-o li-tɪ lɛ, =wɪ yɪ, -tɛ danɔ 'yɛ ni ka wen 'waa 'lulɛ-hihie yɪ. ¹⁶Kεε, nyiblo 'bu ni 'v, 'bu =hian -mɔ, 'bu -nyɪ 'a 'klɔ a pɛpɛ -Yusu 'Klɪsɔ, -ε -bɪ danɔ a 'mυ, ε -hɔn 'v -wlu ni. ¹⁷Kε- ε ni 'mυ, -ε nu-o, -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsɔ, kɔ Nyɪsɔ a -Hihiu 'hven-, v -mυε ni. Nyɪsɔ a -Hihiu 'bu ni 'v nyiblo ke', -ε -bɪ nyiblo a 'mυ, ε 'yɪ 'kɪ =dedede a =koyu 'pa-. ¹⁸'A -tɪ, -aan pɛpɛ -mυ', -v kuo -Yusu 'Klɪsɔ =wɪ yɪ, -a 'ni -nu-o li danɔ, -a 'ni -hli-e li -aan yigbakla, 'bu mɔ, =ba yɪ -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu a -tɪ a 'yɪ'buale ni 'yɛ, 'tɪ-tɪ a 'yɪ'buale a 'mυ, 'ε ni-e, =a -hɪɛn -mɔ, -tɛ -mυ', ε ni 'mυ, =a yɪ 'mυ lɛ ni. Ε nɔ- ni-e, =a kɔ -tɪ a 'yɪ'buale, 'a -tɪ a 'yɪ'buale 'ε yɪ kle -bii -ni, 'kɪ 'li -a mυ 'li. Ε nɔ- mɔ -kɔan -mυ', Nyɪsɔ a -Hihiu ni.

-A 'yɪ 'klɪ =dɔ -kɔ, kεε, Nyɪsɔ, nɔ- kɔ 'klɪ

4 ¹Nyɪsɔ ni -a mυ =haandɛ -mɔ dɪakɪ. Ε nɔ- nu-o, 'ε -nyɪ -a mυ -kɔan -bɔ, -a ni. 'A -tɪ, -aan 'klɪ 'ni -wɛ=ε 'li, 'kɪ 'v -kɔan a 'mυ a -ta'. ²'Bɔ mɔ, =ba yɪ nyibli -Yusu a -tɪ ni -lee -ni, -a 'ni -naa=a 'li =yɛ 'kwli, -ε di-e nu, v 'mυ=v kɔa 'ble, -ε nu-o, -a 'ni -hɔa=a li -ba kaa nyibli. -A 'ni -pɔ=v 'li Nyɪsɔ a -tɪ hu 'nyɪ. Kεε, =ba yɪ -Yusu a -tɪ ni hɛ, -a hɛ -tɪ a -tɛε, 'kɪ 'v nyibli a pɛpɛ yɛ'. Ε nɔ- tɔε =nɛ nyibli, -ε mɔ, -a ni =haan-kɔan. 'A -nɛ nyiblo, -ε yɪ 'a =wɪ 'jɪra -ni, 'kɪ 'v Nyɪsɔ yɛ', ε yɪ dɛ a 'mυ ni.

³-Yusu a =haantitɛ -mυ', -a pɪ, nyibli -bɪ 'ni -yru-o li-tɪ lɛ, =wɪ yɪ, -tɛ danɔ 'yɛ ni -hli wen 'waa yigbakla. 'Yɛ -bu ε ni 'mυ lɛ, ba kɔ 'a yiyɛ, -ε mɔ, nyibli -mυ', -v yɪ 'wan, v nu- 'yɛ ni yru =haantitɛ a 'mυ lɛ. ⁴'U 'ni -yru-o =haantitɛ a 'mυ lɛ, -ε nu-o, Satan -ε kɔɔ 'klɔ -bɔ win kɪ, ε pɪpɪ 'waa 'lulɛ-hihie 'yɪ lɛ, -ε di-e nu, v 'ni -ha =haantitɛ a 'mυ =wɪ yɪ -kuo -ni. Satan a 'mυ, ε 'ni -hɔa=a li nyibli bɔ 'yɛ -nyɛ -mυ', -ε yɪ wɪn, 'kɪ 'v =nu -mɔ. -Nyɛ a 'mυ, 'kɪ ε -hven 'li -Yusu a =haantitɛ a 'mυ 'kwli. =Haantitɛ a 'mυ, ε nɔ- tɔε nɛ -a mυ -Yusu 'Klɪsɔ a -tɪ a 'yɪ'buale. =Nɪ 'yɛ -Yusu, -ε -bɪ =yɛ Nyɪsɔ ni. ⁵'Bɔ mɔ, =ba yɪ =haantitɛ a 'mυ ni pɪ, ε 'yɪ -aan -tɪ 'pa-, -a 'ni -na=a li-tɪ -mɔ lɛ, kεε, -Yusu 'Klɪsɔ a -tɪ -a nɛ -mɔ lɛ, -ε mɔ, ε nɔ- mɔ Kɔkɔnyɔ. -A mυ -mɔ -bɪ, -a mɔ 'a -kɔannunuyibli -niɔ, -ε nu-o, -a nɔε -Yusu 'Klɪsɔ ni.

⁶Tɪ -mυ' -kɔ 'yɪ Nyɪsɔ nii la 'v 'klɔ, kε- ε pɪ la: «-Nyɛ bɔ -nyɛ, 'kɪ 'li halɔ 'nyɪ.» Nyɪsɔ ni -do a 'mυ, ε nɔ- nu-o, 'a -nyɛ a 'mυ 'ε yɪ kɛ wɪn, 'kɪ 'li -aan =wɪ kɪ. -Nyɛ a 'mυ, ε nɔ- tɔε nɛ -a mυ -Yusu 'Klɪsɔ a yigbakla, -ε yɪ wɪn, 'kɪ 'v Nyɪsɔ a -tɪ a 'yɪ'buale -mɔ'. Ε nɔ- nu-o, =a pɪ nyibli -Yusu a =haantitɛ a 'mυ.

⁷-A 'yɪ 'klɪ =dɔ -kɔ. -A 'wɪ-tɪ yɪ -mυ', v nuu bɔε yɪ. Kεε, 'yɛ =bu -a 'wɪ-tɪ yɪ yɪ, kɔ, 'yɛ =bu -a 'yɪ 'klɪ -kɔ, Nyɪsɔ pɔ 'li -a mυ yɪnɔdɛ 'li, -ε mɔ -Yusu a =haantitɛ. Kε- Nyɪsɔ nu 'a nunuo, -ε di-e nu, nyibli 'mυ=v 'yɛ, -ε mɔ, 'klɪ -mυ', -ε -hi 'v 'a -nɛ 'klɪ =dɔ 'v, -a ni, =a ni Nyɪsɔ a -kɔan, 'kɪ ε -hven 'li-tɪ

-mɔ. 8 ɛ 'nɪ -hɔn-ɔ 'lɪ -a mu -mɔ. 8 Nyibli =tui -a mu =hwen a gblegble, kɛɛ, v 'nɪ -ha-a 'v -a mu 'hru wɔn. -Gutu ni -a mu ni dtakti, kɛɛ, -aan =wɪ 'nɪ -bi-e -hlɔn. 9 Nyibli =tui -a mu =hwen, kɛɛ, Nyɪsua 'nɪ -hie-e 'v -a mu bu, 'v pɪɛ nɛ -a mu -tɔtɔ kɪ ble, -ɛ di-e nu, v 'mu -a mu bu -wɛ, kɛɛ, v 'yɪ 'lɪ -aan bu-wɔwɛ 'lɪ -wɛ. 10 'A -nɛ ti, v =mɔɛ-ɛ lɛ, 'kɪ bu 'la -a mu, =wɪ yɪ, -tɛ v -nu, 'v 'la -Yusu -wɛ. Kɛɛ, -a 'tɪɛ ni 'klɔ. ɛ nɔ- ni-e, nyibli 'v yɪ-tɪ 'yɛ, -ɛ mɔ, -Yusu ni 'klɔ, 'kɪ 'lɪ -a mu 'lɪ. 11 Ti a pɛpɛ -bu, -a yɪ 'nɛ- 'klɔ kɪ -hi, v =mɔɛ -aan 'lɪlɛ lɛ, -ɛ nu-o, -a nuɛ -Yusu ni. Kɛɛ, -aan -plahvɪ -mu', -ɛ 'yɪ 'klɪ -kɔ, ɛ 'yɛɛ ni 'kɔvɪ. ɛ nɔ- tɔɛ =nɛ nyibli, -ɛ mɔ, -Yusu ni 'klɔ, 'kɪ 'lɪ -a mu 'lɪ. 12 ɛ 'wɪ yɪ, 'a -nɛ ti, 'kɪ -a ni 'lɪ 'kɔkɔv -jɪ', -ɛ nu-o, -a yɪ lee nyibli -Yusu a -haantitie. 'A mu -mɔ -bɪ, -tɛ a 'wɪn =haantitie a 'mu, ɛ nɔ- nu-o, 'a kɔ 'klɔ yrayrv, -ɛ 'yɛ ni -wɛ 'lɪ.

13 -Tɪ a 'mu, v 'cru la 'lɪ-tɪ Nyɪsvacrɪɛn 'kwɪlɪ, -ɛ mɔ: «'N kuo Nyɪsua =wɔv yɪ. ɛ nɔ- nu-o, 'nɪ hla 'a -tɪ.» -Aan 'mumu, kɛ- ni -do -a ni-e -wɛ, =a kuo Nyɪsua =wɔv yɪ. ɛ nɔ- nu-o, -aan 'mumu, =a nɛ Nyɪsua a -tɪ -mɔ lɛ -wɛ. 14 -A yɪ-e ni, -ɛ mɔ, Nyɪsua -mu', -ɛ -ha 'lɪ -Yusu 'kɔkɔnyibli 'nyɪ, -ɛ -ha-a 'klɔ, -aan 'mumu, ɛ di -ha 'lɪ -a mu 'kɔkɔnyibli 'nyɪ -wɛ, ɛ 'mu -a mu 'klɔ -ha, -ɛ nu-o, -Yusu kɔ -a mu 'hwen-, -a -mɔɛ ni, a kɔ -a mu 'hwen-, ɛ 'mu 'v -a mu Nyɪsua yɛ' gba. 15 Nyɪsua yɪ -a mu -kɔvɛn a pɛpɛ a 'mu 'nɪ -nyɪ, 'kɪ 'v 'aan -hɛɛlɛ a -ta', -ɛ di-e nu, ɛ 'mu nyibli -hɔhɔvɪ =haande -mɔ nu, nyibli a 'mu, v 'mu wa, ɛ kɔ, v 'mu kle -bii -ni. -ɛ -bɪ nyibli -mu', -v di Nyɪsua 'wio -nyɪ, ɛ kɔ, -v di-e 'nyrɛ lɛ pu, v di bii kle -wɛ.

Nyɪsua a -tɪ a 'yɪ'buale, ɛ nɔ- -a tɛ 'v -mɔ lɛ

16 -Tɛ ɛ ni 'mu lɛ a -tɪ, -aan 'klɪ 'nɪ -wɛ-ɛ 'lɪ, 'kɪ -ba gba Nyɪsua a -kɔvɛn 'lu -mɔ. -A yɪ-e ni, -ɛ mɔ, -aan -plahvɪ a 'klɪ yɪ 'lɪ 'nɪ -tɪ, kɛɛ, 'klɔ yrayrv -mu', Nyɪsua yɪ -a mu -nyɪ, ɛ yɪ bi yrayrv' lɛ 'a -nɛ ti. 'A -nɛ -nyrɔwɔ, Nyɪsua a -Hihɪu yɪ -nyɪ -aan -hihiu 'klɪ. 17 -Hwen -bu, -a yɪ 'kɪ 'yɛ, ɛ di kɔ -nyrɔwɔ, ɛ 'mu 'lɪ -wɛ. =Hwen a 'yɪɛ a 'mu, 'a -tɪ, -a di kɔ -tɪ a 'yɪ'buɔvɛ gbagbɔ. -Tɪ a 'yɪ'buɔvɛ a 'mu, ɛ -hi 'v 'a -nɛ -dedede ni, 'ɛ hie 'klɔ. 'Bu mɔ, =ba yɪ -tɪ a 'yɪ'buɔvɛ a 'mu 'lu -mɔ lɛ ni -hie, -ɛ -bɪ -hwen -bu, -a yɪ 'kɪ 'yɛ, ɛ 'cɪmɪ ni, 'kɪ 'lɪ -a mu 'yɪ, 18 -ɛ nu-o, -aan 'lɪlɛ-hihie, 'kɪ ɛ ni 'v Nyɪsua a -teblɪ -mu' kɪ, -a 'yɛ ni 'yɛ. -Aan 'lɪlɛ-hihie 'yɪ 'v 'klɔ -bu a -teblɪ kɪ -ni, -a yɪ 'yɛ, -ɛ nu-o, -teblɪ -bu, -a yɪ 'yɛ, ɛ 'nɪ -hie-e 'klɔ ni, kɛɛ, -teblɪ -mu', -a 'yɛ ni 'yɛ, ɛ nɔ- di 'klɔ hie.

5 1 -A yɪ-e ni, -ɛ mɔ, ti -mu' -kɔ 'yɪ -aan -plahvɪ -bu, -ɛ 'wɪ-tɪ blɔ 'ka yɪ, ɛ di yɪ nyre, Nyɪsua di -nyɪ -a mu 'hɔv yrayrv, 'kɪ 'lɪ yakɔ 'kwɪlɪ. ɛ di 'wɪ 'kayv yrayrv yɪ, Nyɪsua a -gbɛtɔ, ɛ -pu. 'Hɔv yrayrv -mɔ -bɪ, ɛ di hie 'klɔ. 2 'Kɪ 'nɛ- -tɔtɔ -bu kɪ, -a ni nyat lɛ dtakti, -ɛ nu-o, -a -hɔɛ-ɛ ni dtakti, 'kɪ Nyɪsua bu -nyɪ -a mu 'hɔv yrayrv, 'kɪ 'lɪ yakɔ 'kwɪlɪ. 3 'Bu mɔ, 'bu -nyɪ -a mu 'hɔv yrayrv a 'mu, -ɛ -bɪ -a 'yɪ 'kuo yɪ 'wɪ, -v 'yɪ 'hɔv -kɔ. 4 'Bu mɔ, =ba 'tɪɛ yɪ 'hɔv 'kɪ -bu ni kɔɛ, -ɛ -bɪ -a yɪ pie 'kɔkɔv a hvannɔv. -A -hɔɛ wen-ɛ ni, 'kɪ -a

'ni 'kuv wen 'li. Kee, de -a -hve, e no- mo, Nyisva bu -nyi -a mu 'hvi yrayru a 'mu, -e di 'klo hie, -e di-e nu, 'hvi yrayru a 'mu, e 'mu 'v 'hvi 'ki -bu a -ta' bi. ⁵Nyisva a -gbetu, e no- we -a mu -mo, 'ki -ba ko 'hvi yrayru a 'mu. E -nyi -a mu 'a -Hihiu ni. E no- ko 'kwli, e nee 'li, 'e tve ne -a mu, -e mo, e di -a mu 'hvi yrayru a 'mu 'ni -nyi.

⁶De a 'mu, 'a -ti, -aan 'klu 'ni -we-e 'li, 'ye -bu -a yi-e, -e mo, -ba 'tie yi 'hvi 'ki -mu' ni kve, -a 'yee 'li Kukonyo -mo ni mi. ⁷E -hen 'nyre, -e mo, -aan 'yie 'yee ni 'ye, kee, -a ni 'li 'hru a nuna 'kwli, -a kuo -ne =wlv yi. ⁸E mo -tee, -tite -a 'blee 'v kva, 'ki -a 'blee 'v kva. -A -hve wen=e ni, 'ki -ba -hon wen 'li 'hvi -bu 'kwli, -a 'mu wen 'li -aan Kukonyo -mo mu. ⁹A -ti, 'ye -bu -a 'yee 'li-t -mo ni mi, ko, 'ye =bu -a mu 'li-t -mo, de ni -do -a -hve -ba nu, e no- mo, de -mu', 'a -gbetu, e -hve, ¹⁰-e nu-o, -aan pepe, -a ko -ba mu 'v -Yusu 'Klusu ye', -e di-e nu, e 'mu -a mu -bati le -puv -ni, de -mu', -e blee ne -a mu yi, e 'mu -a mo-co -nyi, =wi yi, -te -aan nunu-tebli ni 'mu, 'ki 'ne- 'klo -bu ki, 'ye -bu e mo yinco-tebli, 'ye =bu e mo yinyre-tebli.

-Yusu 'Klusu nu-o ni, -a ko Nyisva 'hven-, -a -mve, -a ko kiboweenle

¹¹-Te -a yi-e, -e mo, Kukonyo -Yusu di puv ne -a mu -bati le, 'a -ti, -a yi-t 'ni pie. E no- nu-o, =a =tui 'v 'klu, =a yru =ne nyibli' le, -e mo, -ti -bu, -a hie, e mo -ti a -tee =no. Nyisva -mo -bi, e yi -a mu ni -tee, e ko, 'n pu=v =han-ti, -e mo, a yi-e ni, 'ki 'li 'aan =wli ki, -e mo, 'mo -tee a -Yusu a -monanyo =no. ¹²A 'ni 'puv 'li le, -a =tu -aan dtonv a -pli a puvuv -wlu de. E 'yi 'mu le -ni. Kee, de -a ni, e no- mo, -a -huhie 'a mo-co kle, de- ko -ti 'a -we 'li ba pu -aan -pli, -e di-e nu, 'bu mo, nyibli 'bu yi -aan 'nyre ni di, a 'mu 'waa =won a -tuule yi. U nu- -mo -bi, -tebli -bu, nyibli yi 'ye, e no- ko ki v pu 'v 'waa dtonv a -pli. U 'ni -ta=a 'li -tonyiblo a =wlv kle. ¹³Nyibli -bi wen 'ni, -aan 'lu -hon 'v 'hru wlon. 'Bu mo, 'bu ni 'mu le, 'ki 'li 'a mu 'yi, e -hen 'nyre, -a -ha 'li -aan dtonv ni, -a -nyi -aan dtonv Nyisva pepe. Kee, -aan 'lu 'yi 'v 'hru wlon -hon. Ba ko 'a yiyie, -e mo, -a -nyi -aan dtonv Nyisva ni pepe, -a 'mu 'a mu -hee -ni a -ti. ¹⁴-Kvan -bu, -a ni, -a ni-e ni, -e nu-o, -Yusu nve ne -a mu ni diaki, 'a nvele a 'mu, 'e nee ne -a mu, 'ki 'li 'a 'klu a kininu 'kwli. -A yi-e ni, -e mo, e 'ku ni, 'ki 'v nyibli a pepe a -ta'. 'A -ti, e -hen 'nyre, -e mo, nyibli a pepe, v ko-co 'hven-, v 'ku ni, 'ki 'li Nyisva 'yi. ¹⁵E 'ku ni 'ki 'v nyibli a pepe a -ta', -e di-e nu, nyibli -bu, -v 'tie pi -hunhlon, v 'ni -ha 'ki -tebli -mu' nu de, 'waa =gbetu, v -hve, kee, v 'mu -tebli -mu' nu, -Yusu a -gbetu, e -hve, -e nu-o, 'ki 'v 'waa -ta', 'ki e 'kuv 'v, 'ti- Nyisva 'e -ha 'li-t 'kukonyibli 'nyi, 'e -ha=a 'klo.

¹⁶-Te -a yru -ti a -tee a 'mu le, -a 'ni 'ye=e 'ki nyibli, =wi yi, -te 'klo -bu a nyibli ni 'waa 'yie. 'E mo =han-ti, ti -hi la a ti 'yri, -te 'klo -bu ki a nyibli, v ni -Yusu 'Klusu a 'yie, ke- -a ni la 'a 'yie -we. Kee, -te ti ne -bu, -a 'ni -nu-o 'ki-t de. ¹⁷Nyiblo 'bu ni 'v, e ko -Yusu 'Klusu 'hven- 'bu -mve, -e -bi e -he -tonyiblo yrayru. 'A nmli 'ki -mu', e -we bu, nmli yrayru 'e bi 'v.

¹⁸Nyɩsua, ɛ nɔ- nu -tebli a pɛpɛ a 'mu. 'Ye -bu -a mɔ la 'a yraanyibli, 'ki ɛ naa 'li -Yusu 'Kɩsu 'li, 'ɛ nu-o, ɛ kɔ -a mu 'hʉen-, -a -mʉɛ, =a kɔ kibuwɛenle, 'ɛ -nyi -a mu -kʉan. -Kʉan a 'mu, ɛ nɔ- mɔ, -ba mu nyibli -lee -ni, -ɛ mɔ, ɛ -hʉɛ bu nu-o, ʉ kɔ-ɔ 'hʉen-, bu -mʉɛ, bu kɔ kibuwɛenle. ¹⁹ɛ -hen 'nyre, Nyɩsua ya -Yusu 'Kɩsu ni, -ɛ nu-o, Nyɩsua a 'mu, ɛ -hʉɛ-ɛ ni, nyibli a pɛpɛ kɔ-ɔ 'hʉen-, bu -mʉɛ. ɛ 'ni -hre-e 'ki 'waa dɛ 'kuku de, kɛɛ, ɛ yɩ-ti 'ni 'wɔwla -ni, ɛ kɔ, 'ɛ lee nɛ -a mu, 'ki -ba mu nyibli -lee -ni, -ɛ mɔ, ɛ -hʉɛ-ɛ ni, 'ki ʉ kɔ Nyɩsua 'hʉen-, bu -mʉɛ, bu kɔ kibuwɛenle.

²⁰'A -ti o, -a mɔ -Yusu a lelenyʉ =nɔ, =a yɩ 'li 'a mu -mɔ -hlee -ni. ɛ 'wɩ yɩ, Nyɩsua a =gbɛtu, 'ki ɛ nɛɛ 'li -a mu 'li, 'ɛ yɩ 'li 'a mu -mɔ -hlee -ni. -A nyɛɛ nɛ 'a mu le, 'ki 'li -Yusu 'Kɩsu a 'nyre 'kwli, ba wen, a kɔ Nyɩsua 'hʉen- ba -mʉɛ, ba kɔ kibuwɛenle. ²¹-Yusu 'Kɩsu 'yɩ la dɛ 'kuku =dʉ -nu, kɛɛ -aan dɛ 'kuku -mu', -a nu, ɛ nɔ- Nyɩsua hle -Yusu 'Kɩsu, 'ɛ nu-o, -Yusu 'Kɩsu 'ɛ 'ku -aan dɛ 'kuku a 'mu a -ti, -ɛ di-e nu, 'bu mɔ, -ba mɔ -Yusu 'Kɩsu a nyibli, Nyɩsua 'mu 'ʉ -a mu yɩ 'sii -ni, 'ki 'ʉ a dɔnɔ ye'.

6 ¹'A -ti o, -a kɔ Nyɩsua 'hʉen-, -a ni -kʉan, =a nyɛɛ nɛ 'a mu le, -haande -mu', Nyɩsua nu 'a mu -mɔ, 'ki 'li dadʉke 'kwli, a 'ni 'nuo 'li-ti 'klɩ 'li -wɛŋmlɩ kle. ²'ɛ mɔ -han-ti, 'ʉ 'cru 'li-ti Nyɩsuacrɩɛn 'kwli, -ɛ mɔ:

«Nyɩsua wen 'ni:

Ti -mu', -ɛ kɔ 'yɩ 'n kɔ =bu nuu 'ʉ 'a mu =haande -mɔ,

'ki 'li dadʉke 'kwli,

=bu wa 'a mu,

-tɛ ɛ nyre 'ʉ,

'ni 'wɩn 'aan lenyaawin ni,

'ni dii nɛ 'a mu ki.»

Kɛ- Nyɩsua -pʉ. Ba 'ye kɛ, ti nyre 'ki 'ʉ ni, 'ki Nyɩsua bu nu kɛ 'a mu -haande -mɔ, 'ki 'li dadʉke 'kwli, kɔ, bu wa kɛ 'a mu.

Polʉ -hʉɛ-ɛ ni, bu tɔɔ -nɛ nyibli, -ɛ mɔ, ɛ mɔ Nyɩsua a -kʉannunyɔ =nɔ

³-A 'ni -hʉa=a li -ba nu de -bu, -ɛ di nyibli yɩ ka, 'ki 'ʉ Nyɩsua a 'hru wɔn, -ɛ nu-o, -a 'ni -hʉa=a li bu di -aan 'nyre, -kʉan -bu, -a ni a -ta'.

⁴Kɛɛ, 'ki 'ʉ 'a -nɛ =dedede, -a ni ki, -a -tʉɛ =nɛ nyibli ni, -ɛ mɔ, -a mɔ Nyɩsua a -kʉannunyibli =nɔ. Mɔ 'ye -bu ʉ yɩ -a mu -hʉwen ni -tui, 'ye -bu 'kla-wliye'yɩya -hi -a mu wɔn, -a kɔ =wɔ a 'lɩla dɩaki. ⁵ɛ kɔ -nyrɔwɩ -bi, 'ʉ yɩ -a mu bi, -nyrɔwɩ -bi 'kwli, 'ʉ pi -a mu =jɛ, -nyrɔwɩ -bi 'kwli, nyibli 'ʉ =glɛɛ 'li -a mu le, 'ʉ pi nɛ -a mu yɩ le, 'ɛ kɔ -nyrɔwɩ -bi, -kʉan 'ɛ dʉa -aan 'lɩla, ɛ kɔ -nyrɔwɩ -bi, =a 'ye ni kɔ ti, 'ki -ba ŋme, 'ɛ kɔ -nyrɔwɩ -bi, =a 'ye ni di de. ⁶-Aan nunabʉ 'sii 'ʉ yɩ, =a yɩ -ti a -tɛɛ, =a kɔ =wɔ a 'lɩla, -a kɔ =wɔ 'yɔɔ, 'ki Nyɩsua a -Hihiu ni 'ʉ -a mu ke', =a nʉɛ nɛ -aan 'bio -tonyibli -tɛɛ, ⁷=a yɩ nyibli -ti a -tɛɛ -lee -ni, Nyɩsua 'ɛ yɩ -a mu 'klɩ -nyi. ɛ nɔ- tʉɛ =nɛ nyibli, -ɛ mɔ, -a mɔ Nyɩsua a -kʉannunyibli =nɔ. -Aan -tɛɛ a nunabʉ 'wɩ-ti ta-wɔn-tebli yɩ. ɛ nɔ- -a ni, =a -wen -aan yraanyibli yɩ, =a yɩ -aan dɔnɔ

-ple. ⁸Nyibli -bi =tui 'v -a mu ni, -v -bi 'v yi -aan -ti le -hee -ni. -U -bi pi -a mu 'nyre le, -v -bi 'v -he -a mu 'yri le. -U -bi dee ne -a mu hulekanyibli, -v kee nyibli, kee, -a hle -ti a -tee. ⁹U wen 'ni, nyiblo =du 'yi -a mu -yi, kee, nyibli a pepe yi -a mu ni. 'A -ne ti, nyibli yi -hie=e 'lu -mɔ le, -e mɔ, -a 'yi 'li-ti 'li -we ba -wleen -ni, kee, -a ni 'klɔ, =a pi -hvnhlun -tee. U =tui -a mu -hwen, kee, -a 'ni 'ku=v li. ¹⁰E mɔ -han-ti, 'v pi -aan =wli =hlɔn, kee, ke- e ni 'mu, 'a -ne ti, =a ni dɔdu. 'Ki 'li nyibli 'yi, -a 'yi de -kɔ, 'ki 'ne- 'klɔ -bu ki, kee, -a ni=e ni, nyibli -hɔhɔv, v kɔe de, 'ki 'v Nyɪsua ye'. =Ni 'ye=e, -wen, -a 'yi =dedede -kɔ, kee, seyɪ-seyɪ, -a mu kɔ -tebli a pepe.

¹¹'A mu Koletikue, -ti -bu, -e ni 'li -aan =wli ki, -a lee ne 'a mɔ=ɔ ni. -A 'yi 'a mu 'a =dedede 'yi ki -hlii -ni. ¹²-A mu -mɔ -bi, -a nuɛ ne 'a mu ni. Kee, 'a mu -mɔ -bi, a 'yi -a mu -nuɛ -ni. ¹³'N yi hlee 'li 'a mu -mɔ, =wi yi 'na 'yonu. 'Wen 'ni o: Ba lee ne -a mu -ti -mu', -e ni 'li 'aan =wli ki, e kɔ, ba nuɛ ne -a mu, =wi yi, -te -a nu 'aan nuɛle.

A 'ni 'gbaa 'li kukahru

¹⁴Nyibli -mu', -v 'yi -Yusu =wlv yi -kuo -ni, a kɔ =nu 'hven-, a 'ni 'pee 'li, -e di=e nu, a 'ni =ha 'waa 'lule-hihie =wien kɔe. 'Bi de -bu, -e 'sii 'v yi, e kɔ de -bu, -e 'yi 'v yi 'sii -ni 'hven-, v 'yi 'li-ti 'li -we, bu bibi 'yi le. -Nyre kɔ halɔ 'hven-, v 'yi 'li-ti 'li -we, bu bibi 'yi le. ¹⁵Yruyru, -Yusu 'Klisu kɔ Satan 'hven-, v 'yi 'li-ti 'li -we, bu yuyru win' le. Nyibli -mu', -v kuo -Yusu =wlv yi, kɔ 'waa de -mu', -v 'yi-ti =wlv yi -kuo -ni, v 'yi 'li-ti 'li -we, bu kɔ =wlvu ni -do. ¹⁶'Ki 'li Nyɪsua a 'kayu bu, -ci 'yi 'li nunu-kvan 'li -kɔ. -A mu -mɔ -bi, -a mɔ 'Klɔhienyɪsua a 'kayu -niɔ. Nyɪsua -mɔ -bi, e ni 'klɔ, 'ki 'li -a mu 'nyi, =wi yi, -te e nu la 'a hɪhla. Ke- e pi la:

«'Ki 'n di 'li =nu 'nyi ni,
v kɔ 'mu 'hven-, -a mu 'v -tite ni -do -ni,
'mu 'waa Nyɪsua' pa,
v 'mu 'na dako' pa -we,
v 'mu 'mu da.»

¹⁷E nɔ- kɔ -ti, Kukɔnyɔ Nyɪsua 'e yi 'a nyibli -lee -ni:

«Ba -hɔn 'li nyibli -mu' 'nyi, -v 'yi 'mu -yi.
Nyibliɔ a 'mu, a kɔ =nu 'hven-,
a 'ni 'nu 'v -tite ni -do.

A 'ni 'hreen 'li -tebli -mu' le, -e 'yi 'v yi 'sii -ni,
'ki 'v 'mu ye'.

E nɔ- di=e nu, 'mu 'a mu ki wen.

¹⁸'N di mɔ 'aan 'Ba,
a 'mu 'na 'yonu' pa.

'Mɔ 'Klɪkɪnɪnyɪsua, 'mɔ -pi win.»

7 ¹'Na nunatumupu -na, -tebli a pepe a 'mu, Nyɪsua pu la 'li-ti ni, 'ki 'v -a mu -mɔ. 'A -ti, -a 'ni 'nuo 'ki yinyrede =du de, -e ni=e, 'ki -aan -plahv

'ye ni 'sii 'u yi, 'ki 'u Nyisua ye', kɔ, yinyre-tebli a pepe, -ε ni 'li -aan =wli ki, -ba -ha 'li-ti 'li. -Aan ninabui bu 'sii 'u yi -tεε, -ba =tuu 'u Nyisua 'u, =wli yi, -te Nyisua ni 'a -huhua.

-Ti -bu, -kɔti Pɔlu 'ε ni dɔdu

²Ba nve ne -a mu. -A 'yi -ε =du de -huan -mɔ -nu. Mɔ, -a 'yi -ε =du 'huan. Mɔ, -a 'yi -ε =du -kaa -ni, -a 'yi -ε =du de -ju' -ha. ³A 'ni 'yee 'li-ti, -te 'n ni 'puplɛ lɛ a -ti, -ε mɔ, 'n yi di 'aan 'nyre. 'Bi 'n hla wen=ε ni de, -ε mɔ, -a nve ne 'a mu ni diaki. E 'yi =dedede -kɔ, -bu nu=o, -ba 'kee ne 'aan nvele. 'Ye =bu -a 'ku, mɔ 'ye =bu -a yi -hunhlon ni pi, -a -mυe ni. ⁴N yi-e ni, -ε mɔ, a kuo -Yusu =wlu yi -tεε. E nɔ- kɔ -ti, 'ni pi 'aan -pli -tεε. 'Ye =bu 'mɔ =ye =hwen diaki, 'na =wlu 'ni -bi-e =hlɔn. Kee, 'n ni dɔdu, kɔ, 'n kɔ plɔ a bleele.

⁵'N hla wen=ε ni, -ε mɔ, -a 'ye =hwen. Mɔ, -te -a nyre 'ne- Masɔbanɔblugba 'kwli, -a 'yee 'hru ni 'ye, 'ki -ba -ha 'li -hunhlon lɛ. 'Kla-wliye'yiya a gblegble, nu- =glaa mɔ 'li -a mu lɛ, nyibli 'u -wen mɔ -a mu yi, 'ti- -a neε mɔ =wli lɛ diaki, kɔ, =a yi mɔ huannu pie. ⁶Kee, -tonyiblo a =wlu 'bu bi =hlɔn, -ε -bi Nyisua, nɔ- =tui 'li-ti =wlu 'kwli bu de. Nyiblo -bu, -ε mɔ Titu, ε nɔ- kɔ didie 'kwli Nyisua naa 'li, 'ε =tu 'li -a mu =wlu 'kwli bu. ⁷E 'yi de ni -do a 'mu 'pa-. 'Ki ε naa 'li Titu a pupɔwin 'kwli, 'ε =tu 'li -a mu =wlu 'kwli bu, -ε nu=o, Titu a 'mu, ε lee ne -a mu ni, -ε mɔ, a -nyi-e 'kli, 'ε lee ne -a mu, -ε mɔ, a -hυe 'na 'yiye diaki, kɔ, 'aan =wli bi =hlɔn, 'ki 'u yinyre-tebli -mu', a -nu a -ta', kɔ, 'a -hυe=ε, ba bi 'mu ki, -ba -wɔn 'na yraanyibli yi. -Te 'n 'wɔn -ti a 'mu, -ε -bi 'na dɔdu bii ki.

⁸'N yi-e ni, -ε mɔ, 'crien -mu', 'n ya la 'a mu yi, ε pu 'aan =wli =hlɔn. Kee, 'ye =bu ε pu 'aan =wli =hlɔn, 'ni 'ye-e li-ti, -ε mɔ, ε 'yi la 'u lɛ -nɔɔ -ni, 'ki =bu ya la 'a mɔ=ɔ yi. 'N -we 'li =bu 'ye la=a ni, -ε mɔ, ε 'yi la 'u -nɔɔ -ni, 'ki =bu ya la 'a mɔ=ɔ yi, -ε nu=o, 'n yi-e ni, -ε mɔ, 'na 'crien a 'mu, ε pu la 'aan =wli =hlɔn, 'ki 'li ti gbi 'kwli. ⁹Kee, -te ti ne -bu, 'n ni dɔdu, 'ki 'u 'crien a 'mu, 'n ya la 'a mu yi a -ta'. E 'yi =bu pu 'aan =wli =hlɔn a -ti 'pa-, ε 'ni -nu=o 'mu dɔdu. Kee, de- kɔ -ti 'ni ni dɔdu, ε nɔ- mɔ 'aan nunuklɔ -huan -mu', nɔ- -bu pu 'aan =wli =hlɔn, 'ε nu=o, 'a hie 'u 'aan nunuklɔ -huan a 'mu bu. Nyisua, nɔ- -hwa la=a, 'ki 'aan =wli bu bi la =hlɔn, -ε di-e nu, a 'mu la 'u 'aan nunuklɔ -huan bu hie. -Te ε ni 'mu lɛ, -aan 'crien 'yi 'a mu de -huan -mɔ -nu. ¹⁰'Bu mɔ, -tonyiblo a =wlu 'bu bi =hlɔn, 'a dɔnu a nunuklɔ a -ti, -te Nyisua -hυe=ε, -ε -bi =wlu a =hlɔnbibie a 'mu, ε kɔ bu -hεε =ne, bu hie 'u a nunuklɔ -huan bu. Ke- Nyisua ni nyiblo a wowa, 'ki 'u de 'kuku a -ta'. =Wlu a =hlɔnbibie a 'mu, ε 'ni -nu=o li nyibli huannu. Kee, nyiblo a =wlu 'bu bi =hlɔn, =wli yi nyibli -mu', -u 'yi Nyisua -yi, =wlu a =hlɔnbibiedu a 'mu, ε nɔ- ni-e, nyiblo 'ε 'ku, 'ki 'u Nyisua ye'. ¹¹E mɔ =han-ti, =wlu a =hlɔnbibie a 'mu, 'ki ε -hven 'li Nyisua -mɔ. Ba 'ye-e -we, -te a -nu, 'a kɔ 'ki -tεε a 'lule-hihie. A tve =ne nyibli ni, -ε mɔ, a 'yi de 'kuku -nυe -ni. 'Aan de 'kuku a 'mu a -ti, 'a pu ne 'aan dɔnu yru lɛ, 'a yi huannu pie, 'ki de -huan =du

bu nu 'a mu a -ti, kɔ, 'a -mʉe 'na 'yiye le diaki, kɔ, de -mu', Nyɩsua -hʉe, e nɔ- a -hʉe ba nu, kɔ, nyiblo -mu', -e nu de -huan, a -hʉe ba puɔ -ne -bati le. 'Kɩ 'v 'a -ne =dedede -mɔ, a tɔɔ -ne nyibli ni, -e mɔ, 'aan dabu 'yɩ 'kɩ 'lɩ de 'kuku a 'mu 'nyɩ -ni de.

¹²A -ti, 'crɩen -bu, 'n 'cru la 'a mu -mɔ, a 'nɩ 'yee 'lɩ-tɩ, -e mɔ, 'n 'cɩtɩ la-a ni, 'kɩ 'v nyiblo -mu', -e nu de 'kuku -mu' a -ta'. 'N 'yɩ la-a 'cɩtɩ -wɛ, 'kɩ 'v nyiblo -mu', v nu la de -huan a 'mu -mɔ a -ta'. Kɛɛ, 'n 'cɩtɩ la-a ni, -e di-e nu, a 'mu=v yɩ -tɛɛ, 'kɩ 'v Nyɩsua ye', -e mɔ, a kɔ -a mu 'hʉen-, -a pɛ ni. ¹³De a 'mu, e -nyɩ -a mu 'klɩ diaki.

E 'yɩ de ni -do a 'mu 'pa-, e 'yɩ -a mu 'klɩ -nyɩ. -A ni dɔdɔ -wɛ, -e nu-o, Titɩ nu dɔdɔ, -e nu-o, 'aan pɛpɛ, a -nyɩ-e 'klɩ diaki. ¹⁴-Tɛ 'n yɩ la-a le, 'kɩ 'lɩ 'a mu -mɔ, 'n pu la 'aan -pli. 'N 'ye 'kɩ-tɩ ni, -e mɔ, 'n 'yɩ 'aan -pli -pu dɔdɔ. -Tɩ a pɛpɛ -bu, -a yɩ la 'a mu -lee -ni, e mɔ -tɩ a -tɛɛ =nɔ. 'Aan -pli -mu', -a pu la, 'kɩ 'v Titɩ yɩ, e mɔ -tɩ a -tɛɛ =nɔ -wɛ. ¹⁵-Tɛ e di la 'lɩ 'a mu -mɔ, a 'ble la-a kua -tɛɛ, 'a yɩ la-a pie, 'kɩ 'lɩ 'a 'v-tuule 'kwli. 'Bu yɩ de a 'mu 'lu -mɔ le ni -hie, -e -bɩ 'aan nuɛle yɩ bii kle, 'kɩ 'lɩ 'a =wɔv kɩ. ¹⁶'N ni dɔdɔ, -kɔtɩ 'n yɩ-e ni, -e mɔ, 'n -wɛ 'lɩ =bu kuo ne 'a mu =wɔv yɩ ni, 'kɩ 'v 'a -ne =dedede a -ta'.

**U yɩ 'kukue 'wli le, -e di-e nu, -Yusu a nyibli -mu', -v ni 'lɩ
Sudeblɔgba 'kwli, -v yɩ -hʉen 'ye, v 'mu -nu -hɛɛ -ni**

8 ¹'Na 'diayɩv -na, -a -hʉe=e ni, 'kɩ ba yɩ de -mu', -Yusu a nyibli -mu', -v ni 'lɩ Masɩdvanɩblɔgba 'kwli, v -nu. De a 'mu, e tʉe ne -a mu ni, -e mɔ, Nyɩsua nu -nu -haande -mɔ. ²U yɩ 'ye la -hʉen diaki, kɛɛ, 'waa dɔdɔ bii la kɩ. E mɔ -han-tɩ, 'v yɩ la -hʉen 'ye diaki, kɛɛ, dɔdɔ a -tɩ, 'v -ha la 'wli -hʉɔhʉɩ, 'kɩ 'v Nyɩsua a -kuan a -ta'. ³'N yɩ 'a mu 'nɩ -lee -ni, v -ha la 'wli -hʉɔhʉɩ, =wɩ yɩ, -tɛ 'waa dabu hree la 'v. 'Wli a 'mu, v -ha, e -hi -nu wɔn. Nyiblo -dɔ 'yɩ -nu -lee -ni, 'kɩ bu nu de a 'mu, 'v -di, ⁴'v nyaa ne -a mu le diaki, 'kɩ -ba -nyɩ -nu 'hru, bu pu 'v 'waa -ne dabu, -e di-e nu, 'waa 'mumu, v 'mu Nyɩsua a nyibli -mu', -v ni 'lɩ Sudeblɔgba 'kwli -hɛɛ -ni -wɛ. ⁵De a 'mu, v -nu, e -hi -aan 'lule-hihie wɔn. Yɩ-hede, v -nu, nɔ- mɔ, v -ha 'waa dɔnɔ ni, 'v -nyɩ 'waa dɔnɔ Kɔkɔnyɔ -Yusu, 'tɩ -v -wen, 'kɩ bu nu de -mu', -a yɩ la -nu -lee -ni, =wɩ yɩ, -tɛ Nyɩsua ni 'a -hʉhʉa.

⁶'A mu -mɔ -bɩ, nyiblo -bu, -e mɔ Titɩ, e =tu mɔ 'aan 'wli a le 'kukuele -wɩ, 'kɩ 'lɩ 'a mu -mɔ. E nɔ- kɔ -tɩ, =a lee la-a, 'kɩ bu di 'lɩ 'a mu -mɔ de, -e di-e nu, =haan-kuan -mu', e =tu la -wɩ, 'kɩ 'lɩ 'a mu 'nyɩ, e 'mu-v 'lu -yra. ⁷'A mu -mɔ nyibli -mu', -v kɔ de, 'kɩ 'v Nyɩsua ye', 'e -hi 'v nyibli -bɩ 'v, -e nu-o, a kuo -Yusu 'Kɩsv =wɔv yɩ -tɛɛ, 'a pɩ nyibli -Yusu a =haantitɩ, Nyɩsua 'e nu-o, 'a yɩ -tɩ a -tɛɛ, 'a -ha 'aan dɔnɔ pɛpɛ, 'kɩ 'v Nyɩsua a -kuan a -ta', 'a nuɛ ne -a mu diaki. -Tɛ e ni 'mu le, 'a -tɩ, ba nu =haan-kuan -mu', 'kɩ 'lɩ 'aan =wɩ a pɛpɛ kɩ, bu -hi 'v nyibli -bɩ 'v.

⁸-Tɩ -bu, 'n yɩ 'a mu -lee -ni, e 'yɩ 'nyre -hen, -e mɔ, 'n ni 'v 'a mu ke', 'kɩ ba -ha 'wli. Kɛɛ, 'n yɩ 'a mu 'nɩ -lee -ni, -e mɔ, -Yusu a nyibli -bɩ -mu', v yɩ

-hwennyibli 'ni -hæe -ni. 'N hle-e ni, -e di-e nu, 'mv=v 'ye, 'bu mɔ, 'ba nuɛ ne 'aan 'bio -tonyibli -mv', -hwen ni. ⁹A yi-e ni, -e mɔ, -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩv nu -a mv -haande 'yi -hlɔn le. E nɔ- -mɔ -bɩ, e kɔ la -tɩ a 'yi'buale, 'kɩ 'lɩ Nyɩsva -mɔ. Kɛɛ, e hie la 'v 'a -tɩ a 'yi'buale a 'mv bu, 'e -he la -hwennyɔ, -e di-e nu, e 'mv 'a mv -hæe -ni. E nu de a 'mv ni, -e di-e nu, 'kɩ 'lɩ 'a -hwennyɔ-hede a 'mv 'kwli, a 'mv nyibli -mv' -he, -v mɔ de kɔnyɔ, 'kɩ 'v Nyɩsva ye'.

¹⁰-Tɩ -bu, 'n yɩ 'a mv -lee -ni, e 'yɩ =bu na 'a mv ke', kɛɛ, de 'n yɩ 'lu -mɔ le -hie, 'kɩ 'v 'wli a 'mv a de kɩ, e nɔ- 'n mi 'a mv lee mɔ. 'Yɩv, -a -hɔn la kɩ, 'a mv -mɔ la yɩ-henyibli, -v -hve -bu 'kukue la 'wliye le, 'kɩ 'v -hwennyibli a -ta'. E mɔ -han-tɩ =nɔ, 'a mv -mɔ yɩ-henyibli, -v =tu de a 'mv -wlu. -Tɛ ti ne -bu, e nu -tɛɛ, 'kɩ ba -yra -kvan a 'mv 'lu. ¹¹'Klɩ nu -do -mv', a kɔ la, ti -mv' -kɔ 'yɩ a =tu la 'wli a 'mv, 'a le'kukuele -wlu, e nu -do a 'mv, nɔ- ba 'tɛ ba kɔ, a 'mv -kvan a 'mv 'lu -yra. De -mv', a -kɔ, e nɔ- ba -ha. ¹²'Bu mɔ, de -mv', a -kɔ, 'ba yɩ-t Nyɩsva ni -nyi, 'kɩ 'lɩ =wlv a 'vbu'wlvle 'kwli, Nyɩsva di wen=e kɩ. Kɛɛ, 'ba 'yɩ de -kɔ, Nyɩsva 'ni -hva=a lɩ 'a mv =dedede.

¹³'Aan =wlv 'ni 'yee 'lɩ-t, -e mɔ, 'a mv -yɩ -hwen 'ye, 'kɩ 'v nyibli -bɩ a -ta', -e di-e nu, nyibli a 'mv, v 'mv plɔ a bleele kɔ. 'Dɔn-, 'n -hve=e ni, 'kɩ nyibli a pepe bu wɔnwɛen' ble. ¹⁴Tɩ -bu 'yɩ, a kɔ didi-tɛblɩ -hwɔhɩ. 'A -tɩ, e nu -tɛɛ, 'kɩ ba -nyi nyibli -mv', -v 'yɩ diide -kɔ. -Nyrɔwɔ -bɩ 'kwli, 'bu mɔ, 'ba 'yɩ de -kɔ, 'waa 'mumu, 'bu kɔ de, v 'mv 'a mv -hæe -ni -wɛ. E nɔ- di-e nu, a 'mv ble -wɔnwɛen -ni. ¹⁵E nɔ- v 'cru la 'lɩ Nyɩsvacrɩɛn 'kwli, -e mɔ:

«Nyibli mu ni, 'v 'tɩ diide le,
nyibli -mv', -v yɩ 'a -hwɔhɩ le 'tɩ,
'v di de, 'v =mla,
'a =dedede 'e 'yɩ bu -hie,
kɔ, nyibli -mv' -v 'yɩ de -hwɔhɩ le 'tɩ,
'v di de -wɛ, 'v =mla.»

-Ba yɩ 'wli a -tɔ a pɔle

¹⁶Nyiblo -bu, -e mɔ Tɩtɩ, e -ha 'a dɔɔv ni, -e di-e nu, e 'mv 'a mv -hæe ni, =wlv yɩ, -tɛ -aan 'mumu, -a -hve -ba nu 'aan -hæe le. Nyɩsva, nɔ- pv 'lɩ-t de a 'mv =wlv kɩ. De a 'mv a -tɩ, -a yɩ -nyi Nyɩsva 'wio. ¹⁷Tɩtɩ a 'mumu, de -bu, -a -hva=a, -e mɔ, bu mu 'lɩ 'a mv -mɔ, e wen=e kɩ. Kɛɛ, e 'yɩ -ba -hva=a a -tɩ ni -do 'pa-. 'A 'mumu a 'mv, e -yra 'lɩ-t 'a =wlv kɩ ni, 'kɩ bu mu 'lɩ 'a mv -mɔ, -e nu-o, e -hve=e ni dɩaktɩ, 'kɩ bu -hæe ne 'a mv. ¹⁸-A =tui-e nyiblo -mɔ. Nyiblo a 'mv, -Yusu a nyibli a pepe pɩ-t 'nyɩɩ le, -kɔtɩ e yɩ -Yusu a -haantɩtɩ nyibli a pɔle. ¹⁹E 'yɩ de ni -do a 'mv a -tɩ 'pa-, -a 'ni -lee=e 'lɩ-t 'a mv -mɔ. 'Cvɛ a nyibli -ha=a ni, -e di-e nu, e kɔ -a mv 'hven-, -a 'mv 'dagbɩ' le mu, e 'mv -a mv -hæe ni, -a 'mv 'wli le 'kukue -ni. =Haan-kvan a 'mv, e yɩ -nyi -aan Kɔkɔnyɔ -tɩ a 'yi'buɔva, kɔ, 'e tve =ne nyibli, -e mɔ, -a -hve -ba -hæe =nv.

20 'Wli a 'mu, -a di le 'kukue -ni, ε di 'ni -hu. 'A -ti, -a di -tu-o 'yie -tεε, -ε di-e nu, nyiblo -du 'ni -ha -aan 'nyre di, -ε mɔ, -a 'yɪ 'a -tɔ -kɔ. 21 -A -hve -ba nu dε -mu', -ε nɔ yɪ, 'kɪ 'v Nyɪsua ye', kɔ, 'kɪ 'v nyibli ye' -wε.

22 Nyibli ni 'hven a 'mu, -a pɪ -nu nyiblo -bɪ kɪ. Nyiblo a 'mu, -a nu 'a 'yi-tεεwɪ -hɔɔhɔɪ, -a yɪ-t 'ye, -ε mɔ, ε -he 'a dɔɔnu ni, 'kɪ 'v Nyɪsua a -kuan a -ta'. -Tε ti nε -bu, ε -ha 'a dɔɔnu ni de, -kɔti ε 'wɪn yɪnɔ-tɪ, 'kɪ 'v 'a mu kɪ. 23 Tɪti -mɔ -bɪ, ε mɔ 'na -kvannunyɔ =nɔ. Ε kɔ 'mu 'hven-, -a mu ni -kuan, 'kɪ 'v 'a mu -mɔ. Ε kɔ nyibli ni 'hven a 'mu 'hven-, v nu -di 'lɪ di. 'Cvε a nyibli, nu- -ha -nu, 'kɪ bu di 'lɪ 'a mu -mɔ. Nyibli 'bu yɪ 'waa -haan-kuan ni 'ye, -ε -bɪ v yɪ -nyi -Yusu 'Kɪsɔ -tɪ a 'yi'buale. 24 Ba tɔɔ =nε nyibli a 'mu, -ε mɔ, a nuε -nu ni, 'cvε a gblegble a nyibli -mu', -v -ha -nu, v 'mu=v yɪ, -ε mɔ, -haan-tɪ -mu', -a -hla, 'kɪ 'v 'a mu kɪ, ε mɔ -tɪ a -tεε =nɔ.

Pɔlv hɛ le'kukuewli a -tɪ de

9 ¹N 'yɪ yɪ -blεε -ni, =bu 'cru nε 'a mu -mɔ, 'kɪ 'v 'wli -mu', -a di -Yusu a nyibli -mu', -v ni 'lɪ Sudeblɔgba 'kwli yɪ gba a -ta', 2-ε nu-o, 'n yi-e ni, -ε mɔ, 'aan 'mumu, a -hve-ε ni, ba -hεε =nu. 'N pɪ 'aan -pli, 'bu mɔ, nyibli -mu', -v ni 'lɪ Masɪdvanɪblɔgba 'kwli, 'ni yɪ 'lɪ -nu -mɔ ni -hlee -ni. Kε- 'n pɪ: «'Yɪv, -a -hɔn -mɔ kɪ, Nyɪsua a nyibli -mu', -v ni 'lɪ Koletɪdɔ 'kwli, 'kɪ 'lɪ Akaɪblɔgba 'kwli, v -yra la=a ni, 'kɪ bu -hεε la Nyɪsua a nyibli -mu', -v ni 'lɪ Sudeblɔgba 'kwli.» 'Bu mɔ, 'ni yɪ 'pɔple le ni ni, -ε -bɪ nyibli -hɔɔhɔɪ, 'kɪ 'lɪ -nu 'nyɪ, v -hve-ε ni -wε, 'kɪ bu -hεε =nu. 3 Ε nɔ- nu-o, 'mu nyibli ni ta a 'mu bu tε, v 'mu 'lɪ 'a mu -mɔ di, 'a -tɪ, ti bu ni ke', ba 'kukue 'wli a 'mu le, -kɔti 'n lee nyibli -bɪ ni, -ε mɔ, a di-e 'ni nu. 'Bu mɔ, 'ba nu-o, -ba nyre -hvan 'lɪ 'a mu -mɔ, 'aan -pli -bu, 'n -pɔ, ε 'yɪ 'lɪ-t -wε, bu mɔ hu. 4 'Bu mɔ, nɔ- ε 'yɪ pa, ti -mu', -ε kɔ 'yɪ 'n kɔ Masɪdvanɪblɔgba a nyibli 'hven-, -a di 'lɪ 'a mu -mɔ di, 'ba 'yɪ 'wli a 'mu le 'kukue -ni, -ε -bɪ -tɔ di 'mu 'ni nu, 'kɪ 'v -nu ye', -kɔti -a lee -nu ni, -ε mɔ, a di -wε -mɔ, 'tɪ- -a 'mu 'lɪ nyre. 'N yi-e ni, -ε mɔ, 'ba 'yɪ -mɔ -wε, -tɔ di 'a mu 'ni nu -wε, 'kɪ 'v -nu ye'. 5 -Tε 'n -hie 'lu le, -ε -bɪ 'n 'ye-e ni, -ε mɔ, ε nu -tεε, 'kɪ -bu tε nyibli ni ta a 'mu bu, bu 'nyεε 'hru, bu di 'lɪ 'a mu -mɔ, 'tɪ- 'mu -nu =wien kvε. 'N -hve-ε ni, 'wli -mu', a pɪ le, a di -ha, ba 'kukue=e le. Ε nɔ- di-e nu, 'bu mɔ, 'ni nyre 'lɪ 'a mu -mɔ, -ε -bɪ a -wε 'a le'kukuele -mɔ. Ε nɔ- di-e nyibli -tɔɔ -ni, -ε mɔ, a -ha 'v-v =wɔ kɪ, ε kɔ, nyiblo -du 'yɪ 'v 'a mu ke' -ni, 'a 'yɪ-t -ha, 'kɪ 'lɪ 'jeke 'kwli.

Nyɪsua yɪ -nyi -a mu kɔkɔ-tɛblɪ, -ε di-e nu, -a 'mu 'v -ha -wε, -a 'mu -aan 'bio -tonyibli -nyi

6 -A 'blikvε wen 'ni: «-Tε -ci yɪ 'mu ni, kε- 'a 'kwli a -kubu yɪ 'mu ni -wε.» 7 'N -hve =bu lee nε 'a mu -tɪ, 'kɪ 'v 'wli -mu', a di -ha a dε kɪ: 'A -nε nyiblo 'bu ni 'v, de -mu', 'a =wɔ pɪ le, bu -ha, ε nɔ- bu -ha. 'Bu yɪ-t ni -hε, ε 'ni 'haa 'lɪ-t, 'kɪ 'lɪ =wɔ a lenaale 'kwli, ε kɔ, nyiblo -du 'ni 'naa 'lɪ-t ke', 'kɪ bu -ha-a. Kεε, bu -ha-a, 'kɪ 'lɪ =wɔ a 'vbu'wuwle 'kwli, -ε nu-o, nyiblo -mu', -ε

-he de, 'ki 'li =wlv a 'vbu'wvwlw 'kwli, nɔ- Nyɩsva nve -ni. ⁸Nyɩsva kɔ 'klɩ, 'ki bu -nyi 'a mu -tebli -hvɔhvi, -e di 'v -tebli -mu', a -hve 'v -hi. -E -bi a di kɔ -tebli -hvɔhvi, a 'mu=v -haan-kuan a gblegble 'yri -nuu -ni, ⁹=wɩ yi, -te v nu la 'a 'cɩru, 'ki 'li Nyɩsvacrɩen 'kwli, -e mɔ:

«-Haannyiblo ni -hwenyibli -haande -mɔ,
'e yi -nu -tebli le -nyi.

Ɛ 'tɛ 'cibi 'v -haande a nunuo.»

¹⁰Nyɩsva, nɔ- yi nyibli 'dudɔ-tebli kɔ dii-tebli, v yi di 'hven- -nyi. Ɛ di -nyi 'a mu kukɔ-tebli -hvɔhvi -we, 'ti- Ɛ 'mu=v nu, kukɔ-tebli a 'mu, Ɛ 'mu wlo, -e di-e nu, a 'mu -haan-tebli -hvɔhvi nyibli 'yi -hlɔn le nu. ¹¹Ɛ di nu 'a mu -haan-tebli a gblegble 'yi -hlɔn le, -e di-e nu, a 'mu 'a -hvɔhvi nyibli le -nyi. 'Bu mɔ, 'ba yi-ti ni ni, kɔ, 'ba yi 'aan 'wli nyibli -mu', -hven ni yi ni gbɛ, -e -bi nyibli -hvɔhvi di -nyi Nyɩsva 'wio, 'ki 'v de -mu', a yi -nu -nyi a -ta'. ¹²'Wli -mu', a di -ha, Ɛ 'yi ba -hɛɛ Nyɩsva a nyibli, -v ni 'li Sudeblɔgba 'kwli ni -do a -ti 'pa-, keɛ, de a ni, 'a -ti, nyibli -hvɔhvi di -nyi Nyɩsva 'wio. ¹³-Haan-kuan -mu', a di nu, nɔ- di-e nyibli -tɔɔ -ni, -e mɔ, a mɔ -haannyibli -nɔɔ. -Te a -nu, 'a 'ble -Yusu 'Klɩsv a -haantitie -mu' kva, 'a -tui 'v=v 'v, nyibli -hvɔhvi di de a 'mu 'ni 'ye, v 'mu Nyɩsva 'nyre le pu. U kɔ bu pu=v 'nyre le -we, -te a ni, 'a ni -nu -haande -mɔ, 'a yi -nu -tebli le -nyi, 'ki 'li =wlv a yunɔɔ 'kwli, kɔ, 'a yi nyibli a pepe -hɛɛ -ni. ¹⁴De -mu', a di -nu -nyi, Ɛ di -nu 'ni -tɔɔ -ni, -e mɔ, Nyɩsva nu 'a mu -haande -mɔ diakti, 'ki 'li dadɔke 'kwli. -Haande a 'mu, Ɛ nɔ- yi 'a mu -hɛɛ -ni, 'ki ba nu -haan-kuan a 'mu. Nyibli 'bu yi de a 'mu ni 'ye, v kɔ bu nve ne 'a mu diakti, kɔ, v 'mu Nyɩsva da, 'ki 'v 'a mu -mɔ. ¹⁵-Ba -nyi Nyɩsva 'wio, -e nu=o, Ɛ -nyi -a mu 'a 'Yu, 'ki 'li dadɔke 'kwli. De a 'mu, Ɛ -nu, Ɛ -hi -a mu wlɔn.

Nyɩsva -nyi Pɔlv 'klɩ, -e nu=o, Ɛ mɔ -Yusu 'Klɩsv a -mɔnanyɔ -nɔɔ

10 ¹Mɔ Pɔlv, -bu na 'ki 'na -ti -mɔ le, -e ni 'mu =wlv yi. 'Ki 'li 'a mu 'nyi, nyibli wen 'ni, 'n kɔ 'a mu 'hven-, -ba ni 'v -tite ni -do, 'n yi pie 'aan hvannu, keɛ, 'ni -hɔn 'ki 'v 'a mu 'hvi, -e -bi 'n 'kee hvannu a pipie ni, 'ni klaa ne 'a mu 'yi, 'bu mɔ, 'ni yi 'a mu -mɔ ni 'cru -ni. -Te -Yusu 'Klɩsv a -wlv 'yɔɔɔ -ni, kɔ, Ɛ nɔ yi, 'ki 'li =wlv ni -do a 'mu 'kwli, ²'n nyɛɛ ne 'a mu le, ba 'cɩcɩ 'aan 'lule-hihie, -e di-e nu, 'bu mɔ, 'ni di 'li 'a mu -mɔ, a 'ni -ha-a nu, 'ni -ha 'a mu 'yi kla. Ɛ kɔ nyibli -bi, 'v ni 'li 'a mu 'nyi, 'v ni hi, 'v pu le, 'mɔ ni -kuan, -wen 'klɩ ki a nyibli. 'Bu mɔ, 'ni di 'li 'a mu -mɔ, nyibliɔv a 'mu, 'klɩ -mu', Nyɩsva -nyi 'mu, Ɛ nɔ- 'n di nu, 'mu 'li 'waa 'yi bu kva. ³Ɛ mɔ -han-ti, -a ni 'nɛ- 'klɩ -bu ki. Keɛ, -wɩwɩwɩ, -a yi -wɩwɩ, Ɛ 'yi 'klɩ -bu ki a nyibli a -wɩwɩwɩ yi 'wi. ⁴Ta-wɩwɩ-tebli, -a ni, -a yi -wɩwɩ, Ɛ 'yi 'klɩ -bu ki a ta-wɩwɩ-tebli 'pa-. 'Ki -aan ta-wɩwɩ-tebli -hven 'li Nyɩsva -mɔ, 'ti- 'e ni 'klɩ ki, 'e -we 'li bu nyre Nyɩsva a yraanyibli a bɩnule yi, bu -ha 'v 'waa 'mumu 'hru wlɔn. Ɛ nɔ- -a ni, -a ke hulekɔnyibli, -v pi gble a wuntɔ yi, ⁵'ti- nyibli a pepe -mu', -v 'yɛɛ 'li 'waa dɩwɩ, Ɛ nɔ- -a ni, -a 'wɩwɩ 'waa 'lule-hihie -mu', -e ke nyibli yi, 'ki bu

yi Nyisva, -a pi win, -a 'mu nyibli a 'lule-hihie 'cici -ni, -ε di-e nu, v 'mu 'v -Yusu 'Klusu 'v -tuu -ni. ⁶'Bu mɔ, 'ba tɔɔ ne -a mu, -ε mɔ, a -tui 'v -a mu ni, ε -hen 'nyre, -ε mɔ, -a -we -mɔ, 'ki nyibli a pepe -bi -mu', -v ni 'li 'a mu 'nyi, -v 'ye ni -tuu 'v -a mu 'v, -ba puu =nu -bati le.

⁷A 'ni -yru-o -ti a 'ma le -tεε. 'Bu mɔ, nyiblo 'bu pu le, -ε mɔ, ε mɔ -Yusu 'Klusu a nyiblo =nɔ, bu kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, 'na 'mumu, 'mɔ -Yusu a nyiblo =nɔ -we. ⁸Hian -mɔ de, Kukɔnyɔ -Yusu -nyi 'mu 'kl. ε -nyi 'mɔɔ ni, -ε di-e nu, 'mu 'a mu -hεε -ni, a 'mu ye' -muu -ni, 'ki 'v Nyisva a 'hru wɔn. ε 'yi 'aan bu-we-ti 'pa-, ε 'yi 'mɔɔ -nyi. -Bakle, 'kl a 'mu, ε -nyi 'mu, 'n pu 'a -pli diaki. Kεε, de a 'mu a -ti, -tui 'ni -nu-o 'mu. ⁹Kεε, 'ni -hva-a li-i, ba -hie-e 'lu -mɔ le, -ε mɔ, 'bu mɔ, 'ni yi 'a mu -mɔ ni 'cru -ni, 'mu 'li 'a mu huannu 'kwli le pu a -ti =nɔ. ¹⁰Kε- nyibli -bi pi, v wen: «'Bu mɔ, Pɔlv 'bu yi -a mu -mɔ ni 'cru -ni, -tebli -mu', -ε kla 'mu, ε nɔ- ε yi -a mu -lee -ni -ba nu, kɔ, 'ε yi -a mu -mɔ 'ple. Kεε, 'bu mɔ, 'a 'mumu, 'bu ni 'ne- -a mu 'nyi, -ε -bi ε yi pie huannu, 'ε ni nyai, 'a pupuwin 'yi 'kl -kɔ.» ¹¹Nyibli -mu', -v ni 'puple le, bu kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, -ti -bu -a 'cru 'li -aan 'cru 'kwli, -a ye 'a mu ye, -ba di 'li 'a mu -mɔ, ε nɔ- -a di nu.

¹²Nyiblidu a 'mu, v dεε 'waa dɔnu nyibli gbagbi. -A mu -mɔ -bi, -a 'yi 'li-i 'li -we, -ba hla-a, -ε mɔ, -a kɔ =nu 'huen-, -a ween ni, mɔ, -a 'yi 'li-i 'li -we, -ba pu 'li =nu -aan dɔnu yi. 'Waa dɔnu v te 'li -mɔ le, 'v hle-ε, -ε mɔ, v mɔ nyibli gbagbi =nɔ, 'ti- 'v pi 'waa dɔnu 'waa dɔnu yi. Nyibli a 'mu, v 'yi 'lule-hihie -kɔ. ¹³-A mu -mɔ -bi, -kuan -bu, Nyisva -nyi -a mu, ε ni -do, nɔ- kɔ -pli -a pi. -A 'yi 'li-i 'li -we, -ba pu =dedede a -pli de. -Kuan a 'mu, Nyisva -nyi -a mu, 'a bu -bi, ε nɔ- mɔ -ba di 'li 'a mu -mɔ -we. ¹⁴'A -ti, -te -a di la 'li 'a mu -mɔ, 'ki -a 'mu -Yusu 'Klusu a -haantitie -mu' pu, -pauv -mu', Nyisva tɔɔ ne -a mu, -a 'yi-i le -hi. ¹⁵'A -ti, -kuan -mu', nyibli -bi ni, -a 'ni -nu-o li-i, -a 'ni -pu-v li -aan dɔnu a -pli, 'ki 'v -kuan a 'mu a -ta'. -Kuan -mu', v ni, ε 'yi 'li de -mu', Nyisva pu le -ba nu 'kwli -ni. Kεε, -a yi-e ni, kɔ, -a yi-i -ple, -ε mɔ, 'aan =wlv a yikuole, 'ki 'v -Yusu 'Klusu -mɔ, ε di bii kle, -ε di-e nu, -aan -kuan -mu', -a ni, 'ki 'li 'a mu 'nyi, ε 'mu kle -bii -ni -we. Kεε, -a 'yi 'li-i 'li -we, de -mu', Nyisva pu le -ba nu, -ba -hi-e le. ¹⁶'Bu mɔ, 'bu -hi, -a di kɔ 'hru, 'ki -ba -hi Koletidɔ le, -ba mu 'li 'blugbi -bi 'kwli, -v kɔ 'kwli v 'yεε 'li -Yusu 'Klusu a -ti ni 'wun -ni, -a 'mu 'li 'a -haantitie -mu' 'li -puv -ni. -A 'ni -hva-a li -ba pu -aan dɔnu a -pli, =wt yi, -te nyibli -bi ni 'a nunuo, 'ki 'v -kuan -mu', -v -bi ni a -ta'.

¹⁷Kεε, v 'cru la-a ni, 'ki 'li Nyisvacriten 'kwli, -ε mɔ: «Nyiblo -mu', -ε -hve -bu pu =dedede a -pli, de -mu', Kukɔnyɔ Nyisva nu-o -mɔ, ε ni -do, nɔ- kɔ -pli bu pu.» ¹⁸'ε mɔ =han-ti, nyibli -mu', -v pi 'waa dɔnu 'nyre le, nyiblidu a 'mu, Nyisva 'ni -wen-ε li =nu ki, kεε, nyibli -mu', 'a =gbetu, ε pi 'nyre le, nu- ε yi ki wen.

Nyibli -mu', -v 'yi -haan-mɔnanyu 'pa-

11 ¹'N di hlee 'ki 'li 'a mu -mɔ, =wt yi, nyiblo -bu, -ε kɔ 'lu -hɔn 'v 'hru wɔn. 'N nyεε ne 'a mu le, ba wen, =bu nu 'puple le. ²'Kla 'yεε

'mu -wliye, 'aan -ti, -ε nu-o, nyibli ni 'v, 'v kεε nε 'a mu. 'Kt 'kla-wliye'ytya a 'mu, ε -hven 'li Nyisva -mɔ. =Bu pu-v 'yu nyrɔyu a dε yi: 'N pu 'a mu 'kɪba kt, -ε di-e nu, a 'mu 'v yi 'sii -ni 'a -nε ti, =wt yi 'yu nyrɔyu -mu', 'n pu lε, 'mu nyibeyu =dɔ -nyi, ε 'mu=v kɔ. Nyibeyu a 'mu, 'a 'nyre mɔ -Yusu 'Klɪsɔ. ³Hvannu ni 'mu ni, 'kt nyiblo =dɔ bu kaa nε 'a mu, -ε di-e nu, a 'mu 'v -Yusu 'Klɪsɔ a 'hru bu hie. Bu bi 'li 'a mu 'kwli, -tε hre nu la, 'ε 'ytya la 'v nugba -mu', -ε mɔ εfu 'hvi bu, 'ε kaa la-a, 'kt 'li =yre 'kwli. ⁴'N yi pie hvannu, 'kt 'v 'aan -ta', -ε nu-o, 'a -nε hitɔɔnyɔ -bɪ 'bu di 'li 'a mu -mɔ, a yi wen=ε kt, 'kt bu tɔɔ nε 'a mu. Tɔɔwin a 'mu, hitɔɔnyɔ a 'mu, v tve -ni, 'kt 'v -Yusu kt, ε kɔ -aan -nε 'hven-, v 'yi dε ni -do 'pa-. -Hihiudu -mu', -kɔti v hle, ε 'yi Nyisva a -Hihiu -mu', -ε bi la 'v 'a mu ke' 'pa-, kɔ, v 'ni -pu-v li -Yusu a =haantitie -mu', a kuo la =wlv yi. Kεε, kε- ε ni 'mu, 'a pi =nu nva yi bu.

⁵'A mu -mɔ -bɪ, a wen 'ni, nyiblidv a 'mu, v mɔ -Yusu a -mɔnanyv gbabɪ =nɔ. Kεε, 'n pu-v =han-ti, -ε mɔ, v 'yi 'v 'mu 'v -hi. ⁶-Bakle, -tε v ni 'puple, kε- 'n 'ye ni nu 'puple. Kεε, 'bu mɔ Nyisva a -ti a leyuyruo =nɔ, 'n yru-o lε -tεε. Dε a 'mu, 'n tɔɔ nε 'a mɔ=ɔ ni -tεε, 'kt 'li ti -hɔɔhvi 'kwli.

⁷Ti -hi la a ti 'yri, -tε 'n pi la 'a mu Nyisva a =haantitie -mu', 'ni -hva=a la 'a mu 'wli lε. Kεε, 'aan -ti, 'ni =tve la 'li 'na dɔɔv, 'ni yi la 'na dɔɔv lε -kikle -ni, -ε di-e nu, 'mu 'a mu -hεε -ni, a 'mu Nyisva a nyibli -hε. =Bɪ dε a 'mu, 'n ni la, ε nyre la yi? 'Uɔn-, ε 'yi la yi -nyre. ⁸Ti -mu' -kɔ 'yri 'n ni la 'li 'a mu -mɔ, Nyisva a nyibli -bɪ, nu- ye la 'mu 'wli yre, ε 'yi 'a mu 'pa-. 'N nu la-a ni, 'v -hε la =hvennyibli, -ε di-e nu, 'mu 'a mu -hεε -ni. ⁹Ti a 'mu 'yri, 'n 'yi la dε -kɔ. Kεε, 'ni -hva=a la 'a mu =dedede. -Yusu a nyibli -mu', -v ni 'li Mastvvaniblvugba 'kwli, v nu- ye la 'mu -tebli -mu', 'n 'yi la -kɔ yre. Ti -mu' -kɔ 'yri 'n 'yi la dε -kɔ, 'ni -hva=a la 'a mu =dedede, kɔ, 'n yi-e ni, -ε mɔ, 'n 'yi 'li-t 'li -wε, =bu -hva 'a mu =dedede. ¹⁰'N pi 'na dɔɔv a -pli, -kɔti 'klɔ -mɔ 'klɔ, 'ni -gba=a li 'aan 'wli. 'Ti- nyiblo =dɔ, 'kt 'nε- Akaiblvugba 'kwli, ε 'yi 'li-t 'li -wε, bu ka 'mu yi, 'kt =bu pu 'na dɔɔv a -pli, dε a 'mu, 'a -ti. -Ti -bu, 'n hle, 'kt 'li -Yusu 'Klɪsɔ a 'nyre 'kwli, -ε ni 'li 'mu 'li, ε mɔ seyɪ a -ti =nɔ. ¹¹'Bu mɔ, 'ni yi 'puple lε ni ni, =bɪ ε -hen 'nyre, -ε mɔ, 'n 'yi 'a mu -nve -ni? 'Uɔn-, Nyisva yi-e ni, -ε mɔ, 'n nve nε 'a mu ni.

¹²'N 'yi 'li-t 'li -wε, =bu wen, 'kt =bu klɔ 'aan 'wli blε. Kε- 'n di 'a nunuo nu, 'a -nε ti, -ε di-e nu, hitɔɔnyv -mu', v 'ni -ha 'hru 'ye, 'kt bu pu 'waa dɔɔv a -pli, -ε mɔ, -tε 'n ni -kvan a nunuo, kε- v ni -kvan a nunuo -wε. ¹³Hitɔɔnyv a 'mu, v 'yi -Yusu a -tεε a -mɔnanyv 'pa-. U kεε nyibli ni, 'kt 'li 'waa -kvan 'kwli, 'v yi -Yusu 'Klɪsɔ a -mɔnanyv wlɔn lε -hree -ni. ¹⁴Dε a 'mu, ε 'ni 'kεε 'li 'aan =wli lε, -ε nu-o, Satan a 'mumu, ε yi -hre Nyisva a lelenyv wlɔn lε -wε. ¹⁵'A -ti, ε 'ni 'kεε 'li 'aan =wli lε, 'bu mɔ, Satan a -kvannunyibli 'bu yi Nyisva a -kvannunyibli -mu', -v ni dε -mu', Nyisva -hve wlɔn lε ni -hree -ni. Lε'bɔɔ-nyrɔwɔ 'kwli, Nyisva a -bati di -nu 'ni klɔ, dε -hvan -mu', v -nu a -ti.

Pɔɔ bu 'ye -hwen, -e nu-o, e mɔ -Yusu a -mɔnanyu -nɔ

¹⁶'N nɔnɛ-ε ki: Nyiblo -du 'nɔ 'yee 'lɔ-tɔ, -ε mɔ, 'na 'lu -hɔn 'v 'hru wɔn. Mɔ, 'ba pɔ lɛ, -ε mɔ, 'na 'lu -hɔn 'v 'hru wɔn, -ε -bɔ ba -ha 'mu mɛ lɛ, =bu pɔ 'na dɔnɔ a -pli dɛ gbe dɛ, =wɔ yɔ, -tɛ a ni, 'a yɔ wen, 'kɔ nyibli -bu, -v kɔ 'li -hɔn 'v 'hru wɔn lɛ, bu pɔ 'waa dɔnɔ a -pli. ¹⁷'Na -pli -bu, 'n mi pɔ mɔ, ε 'yɔ Kukɔnyɔ 'pa-, ε 'yɔ 'mu -lee -nɔ, =bu nu-o. 'Bu mɔ, 'nɔ yɔ 'na dɔnɔ a -pli nɔ pɔ, 'n yɔ 'nɔ 'plɛ, =wɔ yɔ nyiblo -mu', -ε kɔ 'lu -hɔn 'v 'hru wɔn. ¹⁸Kɛɛ, 'n yɔ-tɔ 'nɔ 'ye, -ε mɔ, nyibli -hɔhɔ pɔ 'waa dɔnɔ a -pli, 'kɔ 'v 'klɔ -bu a -tebli a -ta'. 'A -tɔ, 'na 'mumu, 'n di pɔ 'na -pli -wɛ. ¹⁹'A wen 'nɔ, a kɔ =tɔ. Kɛɛ, 'ba 'ye nyibli -mu', -v kɔ 'li -hɔn 'v 'hru wɔn lɛ, 'a yɔ -nɔ kɔ wen, 'v tɔɛ nɛ 'a mu, ²⁰'v ni 'a mu 'waa -koyo -mɔ' 'v yɔ 'lɔ 'a mu lɛ -didi -nɔ, 'v kɛɛ nɛ 'a mu, kɔ, 'v yraa nɛ 'a mu, 'v -tɔi 'a mu -hwen, 'v -hɛ 'a mu 'yri lɛ. ²¹'Mɔ -bu, 'n 'yɔ 'klɔ -kɔ, 'kɔ =bu di 'aan naale lɛ nu. A kɔ 'v =wɔn.

'N 'tɛ di 'lɔ 'a mu -mɔ 'plɛ -nɔ, -wen nyiblo -bu, -ε kɔ 'lu -hɔn 'v 'hru wɔn. -Tebli nɔ -do -mu', -kɔtɔ nyibli a 'mu, 'v pɔ 'waa dɔnɔ a -pli, ε nɔ -do a 'mu, ε nɔ -kɔ -tɔ, 'mu 'na dɔnɔ a -pli pɔ -wɛ. ²²'U wen 'nɔ, v mɔ -Juukɔɛ -nɔ. 'Na 'mumu, 'mɔ -Juukɔɛyɔ -nɔ -wɛ. 'U wen 'nɔ, v mɔ Yisraɛkɔɛ -nɔ, -v mɔ Nɔysɔ a dakɔ. 'Na 'mumu, 'mɔ Yisraɛkɔɛyɔ -nɔ -wɛ. 'U wen 'nɔ, v mɔ Abrahamɔ a 'yonɔ a 'yonɔ -nɔ. 'Na 'mumu, 'mɔ Abrahamɔ a 'yonɔ a 'yɔ -nɔ -wɛ. ²³'U wen 'nɔ, v mɔ -Yusu 'Klɔsɔ a -kɔannunyibli -nɔ. 'Na 'mumu, -Yusu 'Klɔsɔ a 'mu, nɔ -kɔ -kɔan 'n ni, 'tɔ- 'nɔ ni -kɔan a 'mu dɔaktɔ, 'nɔ -hi 'v -nɔ 'v. 'N pɔ 'kɔ win, -wen nɔblɔnyɔ. 'N nu -kɔan dɔaktɔ, 'ε -hi 'v -nɔ. -Tɛ v nu 'na -jɔ' a lɛpɔpɔ, ε -hi 'v -nɔ nɔ, 'v bi 'mu dɔaktɔ, 'ε -hi 'v -nɔ 'v. 'N naa 'lɔ 'kɔkɔsɔ 'nyɔ, 'nɔ -hi 'v -nɔ 'v, ²⁴-Juukɔɛ a ye'nanyɔ 'v nu 'na lɔkɔɛ biiwɔ nɔ -hun. 'A -nɛ 'wɔ, v kɔ bu -nyɔ 'mu lɔkɔwɔ a (39) -wɔ =tɔ 'v -pu -tɔ 'v -hɔtan-do; ²⁵Romakɔɛ a ye'nanyɔ 'v nu la tugbeyɛ, 'v nu 'na biiwɔ nɔ ta. ε kɔ la 'wɔ -bɔ, nyibli 'v pɔ la 'mu 'hɔ -mɔ lɛ, -ε di-e nu, v 'mu 'mu 'la. 'Mu'kwɔlinaawɔ nɔ ta -bu, 'n -nu, 'mu a 'mu, v wɛ la nɔ, 'nɔ bi la 'nie. ε kɔ la ti -du, 'nɔ -hi la 'lɔ -nyrɔwɔ 'mumu kɔ 'tɔlɔwɔ 'mumu, 'kɔ 'lɔ 'yru -mɔ. ²⁶'Kɔ 'lɔ 'na 'dagbɔ kastɔ 'kwɔli, 'n yɔ 'ye -hwen dɔaktɔ, 'nie a 'yiyi-tɔ, 'nɔ yɔ -hwen 'ye, -balɔnyibli a -tɔ, kɔ, 'na dɔnɔ a dakɔ, -v mɔ -Juukɔɛ, 'v -tɔi 'mu -hwen -wɛ, v kɔ dakɔ -mu', -v 'yɔ -Juukɔɛ 'pa- a nyibli 'hwen-. 'A -nɛ -tɔtɛ, 'n di 'v -naa -nɔ, 'n kɔ =bu 'ye -hwen, 'kɔ 'lɔ 'du 'kwɔli, 'kɔ 'lɔ 'wan 'kwɔli, kɔ 'kɔ 'lɔ 'yru kɔ, nyibli -mu', -v ni hɔ, -v pɔ lɛ, -ε mɔ, v mɔ -Yusu a nyibli -nɔ, 'v -tɔi 'mu -hwen -wɛ, ²⁷'nɔ yɔ -hwen 'ye -wɛ, 'kɔ 'lɔ -kɔan a nunuɔ 'kwɔli. ε kɔ ti -bɔ, 'nɔ 'ye nɔ kɔ 'hru, 'kɔ =bu ŋme, ε kɔ ti -bɔ, 'nɔ 'ye nɔ 'ye diidɛ kɔ 'nɔnanie 'hwen-, ε kɔ ti -bɔ, 'nɔ 'ye nɔ 'ye mu'mlahawu, ε kɔ ti -bɔ, 'nɔ 'ye nɔ 'ye 'hɔlɛpɔdɛ, cɛ 'ε ni 'mu. ²⁸-Hwen a 'yiye a gblegble -bɔ nɔ 'v, kɛɛ, 'n 'yɔ 'lɔ-tɔ 'lɔ -wɛ, =bu na 'kɔ 'a -tɔ -mɔ lɛ. Dɛ nɔ -do nɔ 'v; ε nɔ -mɔ, 'n nɛɛ =wɔ lɛ, 'cɛɛ a pɛpɛ a -tɔ. 'A -nɛ -nyrɔwɔ, 'kla 'ye 'mu -wɔliye, 'cɛɛ a gblegble a 'mu, 'a -tɔ. ²⁹'Bu mɔ, nyiblo 'bu 'yɔ 'klɔ -kɔ, 'kɔ 'v Nɔysɔ a 'hru wɔn, ε 'yɛɛ 'mu 'kla -wɔliye. Nyiblo 'bu 'wɔla Nɔysɔ a -tɔ, ε yɔ -hɔn 'na =wɔ lɛ dɔaktɔ.

³⁰'Bu mə, 'nı kə =bu pu 'na dıɔnu a -pli, -ε -bı -tebli -mυ', -ε -tve =ne nyibli, -ε mə, 'n 'yɪ 'kɪ -kə, nə- kə -pli 'n di pu. ³¹Nyısua, -ε mə -aan Kəkənyə -Yusu a 'Baı, ε yi-e ni, -ε mə, 'n hle -tı a -tεε. Ε nə- nyibli blεε yi, bu pu 'nyre le 'a -nε ti.

³²Ti -hi la a ti 'yri, -tε 'n ni la 'lı Damasdıɔ 'kwli, 'blugba a pepe a 'mu, 'a nyiblo gbagbu, -ε kə 'nyre mə la Aletası, nə- =tu la 'v -guluɔuma =du bu. -Guluɔuma a 'mu, ε nə- -ha la nyibli, 'kɪ bu =tu la 'dıɔ a paale a pepe 'yie, -ε di-e nu, v 'mu la 'mu klə. 'Dıɔ a 'mu, v nu la =gbi, 'v -ha la=a yi. ³³Kεε, 'kɪ Nyısua a nyibli pu la 'lı 'mu -tugbə gbagbu 'kwli, 'v mua la=a 'pata -mə bu, 'v naa la 'lı 'mu =hvan.yigbee =du 'yri, 'v =tıɔ la 'lı 'mu, 'dıɔ a =gbi 'niki, 'nı =ta la =nu -jı'.

Pəlv yi-e ni, -ε mə, -Yusu 'Klısv kə 'klı

12 ¹'N 'tıε di 'na dıɔnu a -pli pu. 'N yi-e ni, -ε mə, de a 'mu, ε 'nı -hεε=ε nyiblo =du. =Han-tı =hən, 'ε ni 'mu le, kεε, -tebli -bu, Nyısua təɔ 'mu, 'kɪ 'lı yanie 'kwli, nə- kə -tı 'n mi hla mə. ²'N yi nyiblo =du, -ε kə -Yusu 'Klısv 'hven-, 'v -mυε. Nyiblo a 'mu, 'mə =nıɔ; Nyısua 'ε gba la 'lı 'mu ta a yakə 'kwli, -tε Nyısua ni 'lı, 'a 'yri ni (14) -pu =tu 'v -hen a 'yrv, nə- -a ni kɪ, 'tı- 'nı =hıan -mə, 'nı -di. =Bı 'na =gbetu mu 'lı, =bı 'na -hihiu mu 'lı? 'N 'yɪ 'a =dedede -yi. Nyısua ni -do, nə- yi-e. ³'N nıne=ε kɪ de, -ε mə, 'n yi-e ni, -ε mə, Nyısua nu=0 ni, 'nı mu 'lı 'a =haan'dıɔ 'kwli. -Bakle, 'na =gbetu mu 'lı, -hıv' -bakle, 'na -hihiu, nə- mu 'lı. 'N 'yɪ 'a =dedede -yi. Nyısua ni -do, nə- yi-e. ⁴-Tı -mυ', 'n 'wun la 'lı, -tonyiblo 'yɪ 'lı 'a -mɔlenına 'lı -wε, ε =ɲa ni -wε, 'kɪ -tonyiblo bu -hıhıa=a kle.

⁵'N -wε 'lı =bu pu wen de a 'mu, -ε nu la 'mu, 'a -pli ni, kεε, 'nı -nu=0 lı-tı ni. Kεε, -tebli a pepe -bı -mυ', -ε kvε 'v 'mu kɪ bu, -ε mə -tebli -mυ', -ε tve =ne nyibli, -ε mə, 'n 'yɪ 'kɪ -kə, nə- kə -pli 'n di pu. ⁶-Tεbli -bı ni 'v. 'Bu mə, 'nı -hıε wen=ε, 'kɪ =bu pu wen 'a -pli, 'n 'yɪ 'lı-tı 'lı -wε, =bu 'puple wen 'lı le, -wen nyiblo -mυ', -ε kə 'lı -hən 'v 'hru wɔn. De -mυ', -ε mə -tı a -tεε, nə- kə -pli 'n di wen pu. Kεε, 'nı -hıa=a lı =bu pu 'na dıɔnu a -pli, -ε nu=0, 'nı -hıa=a lı nyibli bu =tuu 'v 'mu 'v, 'kɪ 'v -tebli -mυ', -ε kə -pli 'n pı a -ta'. Kεε, de 'n -hıε, ε nə- mə, bu =tuu 'v 'mu 'v, -tε v yɪ 'na nınu-tebli 'ye a -tı, kə, v yɪ 'na wɔn bu a win 'wın, -ε mə -tı a -tεε.

⁷Yınc-tebli a pepe a 'mu, Nyısua təɔ 'mu a -tı, 'n -wε 'lı =bu 'yaa wen 'lı 'na dıɔnu ni dıaktı. Kεε, ε kə de, Nyısua nuu 'v 'mu 'yie, -ε 'yεε 'mu 'kla -wlıye dıaktı, -ε di-e nu, 'nı =ha 'lı 'na dıɔnu 'lı 'yaa -nı. =Hıven a 'yıye a 'mu, ε 'wı- Satan a -kvannunıyɔ yi, -ε yɪ 'mu bı. ⁸'N nu Nyısua a daawı ni ta, 'kɪ bu hləɔ 'mu =hıven a 'yıye a 'mu -mə le, ⁹kεε, ε =tu 'mu =wən, ε wen: «'N nıε -mυ ni dıaktı. 'Na nıvele a 'mu, bu nu -mυ -tεε. 'Na nıvele a 'mu, bu -hεε -mυ, 'kɪ -bu kə =wlv a 'lıla, 'kɪ 'v =hıven a 'yıye a 'mu, 'a -ta', -ε nu=0, -tε -tonyiblo 'ye ni kəɔ 'v 'klı, 'kɪ 'na 'klı nii 'v -kvan, 'kɪ 'lı nyiblo a 'mu 'lı, -ε di-e nu, ε 'mu 'klı kɪ ni dıaktı.» -Tε ε ni 'mu le, -ε -bı 'na plə ble ni. De -mυ',

-ε tuε =ne nyibli, -ε mɔ, 'n 'yɪ 'klɪ -kɔ, ε nɔ- kɔ -pli 'n pɪ, -ε di-e nu, -Yusu 'Klɪsɔ a 'klɪ, ε 'mʊ -kʊan nu -tɛɛ, 'kɪ 'lɪ 'mʊ 'lɪ. ¹⁰-Tɛ ε yɪ 'mʊ kɪ -dii -nɪ, 'bʊ mɔ, 'nɪ 'yɪ 'klɪ -kɔ, ε nɔ- yɪ 'na plɔ -blee -nɪ. 'Ye -bʊ v yɪ 'mʊ 'yɪ lɛ nɪ -hɛ, kɔ, v yɪ 'mʊ tɪ 'yaklɪ yɪ nɪ gbɛ, kɔ, 'kla-wliye'yɪyɪ a gblegble -bɪ ε yɪ 'mʊ nɪ ye, 'ye -bʊ -teblɪ a pɛpɛ, -ε yɪ 'v nyɪrɛ, 'kɪ 'v 'mʊ -mɔ, ε -hi 'mʊ wlɔn, 'n yɪ 'kɪ-tɪ nɪ, -ε mɔ, 'n yɪ 'ye -hwen, -tɛ 'n nʊɛ -Yusu 'Klɪsɔ a -tɪ. ε nɔ- nu-o, 'nɪ kɔ plɔ a bleele, -ε nu-o, tɪ -mʊ' -kɔ 'yɪ 'n 'yɛ nɪ kɔɔ 'v 'klɪ, 'kɪ -Yusu 'Klɪsɔ yɪ 'v 'mʊ 'a 'klɪ -nyii -nɪ.

Pɔlv nɛɛ =wɪlɪ lɛ, 'kɪ 'v Nyɪsɔv a nyibli -mʊ', -v nɪ 'lɪ Koletɪdɔ 'kwɪlɪ a -ta'

¹¹ε mɔ -han-tɪ, 'nɪ pʊ 'na dɔnʊ a -pli, -wen nyiblo -kɔ 'lu -hɔn 'v 'hru wlɔn. Kɛɛ, 'a mʊ nɪ 'v 'mʊ kɛ', 'nɪ nu dɛ a 'mʊ. 'N pʊ 'na dɔnʊ a -pli, -ε nu-o, 'a mʊ -bʊ, -v di wen 'na -pli pʊ, a 'nɪ -pʊ=v 'na -pli. 'A mʊ -kɔ -bʊ pʊ wen 'na -pli. =Han-tɪ, 'nɪ 'yɪ -dedede -yɪ, kɛɛ, 'aan -Yusu a -mɔnanyɔ yrayɪ -mʊ', a dɛɛ nyibli gbagbɪ, v 'yɪ 'v 'mʊ 'v -hi. ¹²A kɔ ba yɪ dɛ a 'mʊ, -ε nu-o, tɪ -mʊ' -kɔ 'yɪ 'n nɪ la 'lɪ 'a mʊ -mɔ, 'kɪ 'lɪ =wɪlɔ a 'lɪla 'kwɪlɪ, 'n nɪi la 'lɪ -kʊan, Nyɪsɔv 'ε nɛɛ la 'lɪ 'mʊ, 'ɛ nɪ la =wɪlɛkɛɛ-teblɪ -hʊɔhʊɪ. =Wɪlɛkɛɛ-teblɪ a 'mʊ, nɔ- tuε nɛ 'a mɔ-ɔ, -ε mɔ, 'mɔ sɛyɪ a -Yusu a -mɔnanyɔ =nɔ. ¹³=Haan-teblɪ -mʊ', 'n nuu 'lɪ -Yusu a nyibli -bɪ -mɔ, 'n nuu 'lɪ-tɪ a mɔ-ɔ -mɔ nɪ -wɛ. 'N 'yɪ nyibli lɛ 'jra. Dɛ nɪ -dɔ nɪ 'v, ε nɔ- 'n 'yɪ la -nu, 'kɪ 'lɪ 'a mʊ -mɔ. 'N 'yɪ la-a -hʊa, 'kɪ ba 'pɛɛ la 'mʊ. A kɔ 'v =wɔn, yɪnyɪrɛ dɛ a 'mʊ a -tɪ.

¹⁴'N 'tɪɛ di 'lɪ 'a mʊ -mɔ nɪ. 'Bʊ mɔ, 'nɪ di 'lɪ, -ε -bɪ ε mɔ 'wɪ nɪ ta a 'wɔ, 'n yɛ 'lɪ 'a mʊ -mɔ. Dɛ -bʊ, 'n di 'lɪ ya, 'nɪ -wen-ε lɪ-tɪ kɪ nɪ dɛ, 'kɪ ba 'pɛɛ 'mʊ, -kɔtɪ 'a mʊ -tonyibli, 'a mʊ 'n -hʊɛ, 'ɛ 'yɪ 'wɪlɪ 'pa-, 'nɪ -hʊa-a lɪ-tɪ. =Bʊ pʊ=v 'yonʊ kɔ 'waa 'baɪ kɔ 'waa 'dii 'hʊɛn- a dɛ yɪ. ε 'yɪ 'yonʊ 'pa-, v 'nɪ -kɪkɪlɛ lɪ 'waa 'baɪ kɔ 'waa 'dii 'hʊɛn- lɛ, kɛɛ, 'baɪ kɔ 'dii 'hʊɛn-, v nʊ- yɪ 'waa 'yonʊ lɛ -kɪkɪlɛ -nɪ. ¹⁵'Ye -bʊ -teblɪ a pɛpɛ -bʊ, 'n -kɔ, ε kɔ 'na -hʊnhlʊn 'hʊɛn-, -bʊ -ha-a, 'kɪ 'v 'aan -hɛɛlɛ a -ta', 'kɪ 'v Nyɪsɔv a 'hru wlɔn, dɛ a 'mʊ, ε 'nɪ 'yaa-a 'mʊ 'kla -wliye. ε nie 'mʊ dɔdʊ. =Bɪ -tɛ 'n nʊɛ nɛ 'a mʊ dɪakɪ, ε nɔ- nu-o, 'kɪ a 'yɪ 'mʊ -nʊɛ -nɪ dɛ?

¹⁶A yɪ-e nɪ, -ε mɔ, 'n 'yɪ la 'a mɔ-ɔ -hʊa, 'kɪ ba 'pɛɛ la 'mʊ. Kɛɛ, nyibli -bɪ nɪ 'lɪ 'a mʊ 'nyɪ, v 'mʊ lɛ pʊ, -ε mɔ: «Pɔlv mɔ -yɛrɛkɔnyɔ =nɔ. ε kɛɛ nɛ -a mʊ nɪ, ε 'mʊ -aan 'wɪlɪ gba.» ¹⁷-Bɪ 'n nɪ 'aan kaalɛ 'lɪ? =Bɪ nyibli -bʊ, 'n lee la 'lɪ 'a mʊ -mɔ, v nʊ- 'n naa 'lɪ, 'nɪ kaa la 'a mʊ? 'ʊɔn-, ε 'yɪ 'mʊ lɛ -nɪ. ¹⁸'N lee la nyiblo -bʊ, -ε mɔ Titɪ nɪ, 'kɪ bʊ mu la 'lɪ 'a mʊ -mɔ. Nyiblo -bɪ -mʊ', a -yɪ, nɔ- kɔ-ɔ 'hʊɛn- 'n lɛ la 'lɪ 'a mʊ -mɔ. =Bɪ Titɪ a 'mʊ, ε nɔ- kaa nɛ 'a mʊ, -ε -ha 'a mʊ -teblɪ -jɾɛ? 'ʊɔn-. 'Aan 'mumu, a yɪ-e nɪ, -ε mɔ, ε 'yɪ -tɪ a -tɛɛ 'pa-, -ε nu-o, Titɪ kɔ 'mʊ 'hʊɛn-, dɛ nɪ -dɔ, nɔ- -a nɪ. -A kɔ 'lɪlɛ-hihie nɪ -dɔ.

¹⁹Dɛ -bʊ, -a 'cru 'nɛ- -aan 'cruɛn -bʊ 'kwɪlɪ, 'aan =wɪlɪ 'nɪ 'yɛɛ 'lɪ-tɪ, -ε mɔ, -a yɪ 'a mʊ -mɔ 'nɪ 'cru -nɪ, -wen nyibli -mʊ', v yɪ -tɪ -yɛɛ -nɪ, 'tɪ- -v -hɪhɪɛ-ε klɛ. Kɪ mɔ Nyɪsɔv yɛ', -a yɪ mɔ -hlee -nɪ, =wɪ yɪ, -tɛ -Yusu 'Klɪsɔ

ni 'a -huhva. 'Diayuv -na, -a yi 'a mu -ti a pepe -bu 'ni -lee -ni, -ε nu-o, -a -hve-ε ni, -ba -heε ne 'a mu, -ε di-e nu, a 'mu 'klu ki ni diaki, 'ki 'v Nyisva a 'hru wlon. ²⁰N yi pie huannu, -ε nu-o, 'bu mɔ, 'ni di 'li 'a mu -mɔ, -bakle, 'aan nunavu 'yi 'li-t 'li -we, bu blee 'na plo. 'Bu mɔ, 'bu ni 'mu le, 'aan 'mumu, a 'yi 'li-t 'li -we, ba kɔ plo a bleele, 'bu mɔ, 'ba 'ye 'mu. 'N yi pie huannu, 'bu mɔ, 'ni di 'li 'a mu -mɔ, 'ki 'li 'a mu 'nyi, ba di hle 'ple, ba di ca -mɔ -tutu -ni, ba di yrv' le bi, ba di -gla, ba di -ti -huvn yre -hihla -ni, ba di -v -bi a 'nyre di, ba di 'li 'aan dɔnu 'li 'yaa -ni, ba di -tebli -mu' nu, -ε 'yi 'v yi 'sii -ni. ²¹N yi pie huannu -we, 'bu mɔ, 'ni di 'li 'a mu -mɔ, Nyisva bu nu-o, -bu ni nyat le, 'aan -ti. ε mɔ 'na huannu, -bu di 'li 'a mu -ti'wlanu -huhvu 'nyi bu -yee -ni, -v 'ye ni -hva -bu hie 'v 'waa de 'kuku bu. -Bakle, 'waa 'klo 'tie nyre yi, 'v ni -wlawl kɔ 'lawlu 'hven-, 'v ni yinyre-tebli -huhvu -bi. 'Bu ni 'mu le, 'n di 'ni we, 'waa -ti.

Le'boowin

13 ¹'Bu mɔ, 'ni di 'li 'a mu -mɔ, -ε -bi ε mɔ 'ki 'wi ni ta a 'wɔ. 'A -ti, 'ni di 'li, nyibli -mu', -v nu de -hvan, 'n di pu =nu -bati le. -Te Nyisvacrien ni a hihla, ke- 'n di -bati a 'mu 'a pupu nu. Nyisvacrien a 'mu, ε wen 'nu: «'Bu mɔ, nyiblo 'bu yee ne 'a 'bihvan -ti, ε di-e 'ni -hva, bu kɔ -hehpu ni 'hven, ta, -v kɔ-ɔ 'hven-, -v -hle -tutu ni -do. 'Bu 'yi-t 'pa-, v 'yi 'li -bati a 'mu, 'a pupu -we.» ²-Te 'n ya la 'li 'na 'wi ni 'hven a 'wɔ, 'ki 'li 'a mu -mɔ, 'n -gbεε la nyibli a pepe ni, ε kɔ, 'n -gbεε la nyibli -mu' ni -we, -v nu la de 'kuku. -Te ti ne -bu, 'n 'yee 'li ni di, keε, 'n yi 'a mu 'ni -gbεε -ni de, -ε mɔ, 'ni di 'li, nyibli a pepe -mu', -v nu de 'kuku, 'n kɔ -bu pu =nu -bati le. ³A -hve-ε ni, ba yi-e, 'bu mɔ, -Yusu 'Klɩv 'bu yi 'li 'mu ni -nee -ni, 'bu yi ni hle. 'Bu mɔ, 'ni di 'li, a di de a 'mu 'ni 'ye. -Yusu 'Klɩv a 'mumu, 'bu yi -kvan ni ni, 'ki 'li 'a mu 'nyi, 'a 'klu 'ni -we-ε 'li, 'ε tve ne 'a mu 'a 'klu a kinunu. ⁴Ti -mu' -kɔ 'yri v kɔ la 'v-v tugbe 'yie, -ni 'ye -wen, ε 'yi la 'klu -kɔ. Keε, ε -hɔn 'li 'kukonyibli 'nyi ni, 'e 'hri 'klo. -Te ti ne -bu, 'ki 'li Nyisva a 'klu 'kwli, 'ki ε ni 'li 'klo. -A mu -bu, -a kɔ -Yusu 'hven-, -a -mve ni. 'A -ti, 'ki 'li 'kɩbia -bi ki, -a 'yi 'klu -kɔ. Keε, 'ki 'li 'kɩbia -bi ki, ε kɔ -a mu 'hven-, -a ni 'klo. 'A -ti, 'bu mɔ, -ba di 'li 'a mu -mɔ, Nyisva a 'klu, nɔ- -a di -kvan 'yri -nuu -ni.

⁵'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, -ε mɔ, ba 'jura 'aan dɔnu a =wlv -teε, -ε di-e nu, a 'mu-v 'ye, 'bu mɔ, 'ba kuo -Yusu 'Klɩv =wlv yi. 'N pu=v -han-ti, -ε mɔ, a yi-e ni, -ε mɔ, 'ki -Yusu 'Klɩv ni 'li 'aan =wli ki. 'N pu=v -han-ti, a 'ni -hre-e li nyibli -mu' wlon le, -v pu le, -v kuo -Yusu =wlv yi, -tagbita hu -nu, v 'yi-t =wlv yi -kuo -ni. ⁶Keε, 'n pu=v -han-ti, -ε mɔ, a di-e 'ni 'ye, -ε mɔ, -a mu -mɔ -bi, -a -we 'li -ba tɔ ne 'a mɔ-ɔ ni, -ε mɔ, -a mɔ seyɩ a -Yusu a -mɔnanyv =nu. ⁷Keε, -a 'ni -hva-a li-t, -ba tɔ ne 'a mɔ-ɔ, -ε mɔ, -a mɔ -Yusu a -mɔnanyv =nu. -A de Nyisva ni, 'ki 'v 'a mu -mɔ, -ε di-e nu, a 'ni -ha 'ki de -hvan -du nu. Mɔ, -ba 'yi 'hru 'ye, 'ki -ba tɔ ne 'a mɔ-ɔ, -ε mɔ,

-a mɔ -Yusu a -mɔnanyɔ -nɔ, dɛ -a -hɔɛ, ɛ nɔ- mɔ, ba nu -haande. ⁸-Ba yɪ win a pɔpɔɔ lɛ ni ni, ɛ 'wɪ yɪ, -a 'yɪ 'lɪ-tɪ 'lɪ -wɛ, 'kɪ 'lɪ -aan -kɔan 'kwɪlɪ, -ba -wɔn -tɪ a -tɛɛ yɪ. Dɛ ni -do -a -wɛ 'lɪ -ba nu, ɛ nɔ- mɔ -ba nu dɛ -mɔ', -ɛ 'sɪi 'v yɪ. ⁹Bu mɔ, 'ba ni 'klɪ kɪ, 'kɪ 'v Nyɪsɔa a 'hru wɔn, 'yɛ -bu -a mɔ -mɔ -bɪ, -a 'yɪ 'klɪ kɪ -ni, -a ni dɔdɔ. 'A -tɪ, -a dɛ Nyɪsɔa ni, -ɛ di-e nu, ɛ 'mɔ 'a mɔ -hɛɛ -ni, a 'mɔ ye' -muu -ni, 'kɪ 'v 'a 'hru wɔn.

¹⁰ɛ ni ke', 'ni yɪ 'a mɔ -mɔ 'cru -ni, -ɛ di-e nu, a 'mɔ 'v dɛ 'kuku a nunuo bu hie, -ɛ di-e nu, 'bu mɔ, 'ni nyre 'lɪ 'a mɔ -mɔ, 'ni -ha 'a mɔ -mɔ 'plɛ. 'ɛ mɔ -han-tɪ, Nyɪsɔa -nyɪ 'mɔ 'klɪ, 'kɪ -bɔ -ha 'lɪ 'a mɔ lɛ. Kɛɛ, ɛ 'yɪ 'mɔ 'klɪ -nyɪ, 'kɪ -bɔ -wɛ 'a mɔ bu. Kɛɛ, ɛ -nyɪ 'mɔ 'klɪ, -ɛ di-e nu, 'mɔ 'a mɔ -hɛɛ -ni, a 'mɔ ye' -muu -ni, 'kɪ 'v Nyɪsɔa a 'hru wɔn.

¹¹'Na 'dɪayɪnɔ -na, 'n gba 'a mɔ wɪu. 'N yɪ 'a mɔ 'ni -lee -ni, -ɛ mɔ, ba muu ye', 'kɪ 'v Nyɪsɔa a 'hru wɔn. Ba -nyɪnyɪ 'klɪ. Ba kɔ win a lɛ'wɪnwɪnɛ, kɔ, ba kɔ kɪbɔwɛɛnɛ. 'Bu mɔ, 'ba yɪ-tɪ lɛ ni ni, Nyɪsɔa, -ɛ nɔɛ nɛ -a mɔ, kɔ, -ɛ yɪ -a mɔ kɪbɔwɛɛnɛ -nyɪ, ɛ di 'v 'a mɔ -mɔ 'ni ni.

¹²Ba -nyɪnyɪ 'wɪo -tɛɛ, -wɛn 'dɪayɪnɔ. Nyɪsɔa a nyɪbli a pɛpɛ -bɔ, -v ni 'nɛ-, v 'bɛti 'a mɔ -tɛɛ.

¹³'N dɛ Nyɪsɔa, 'kɪ 'v 'aan pɛpɛ a -ta', 'kɪ -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɪsɔ bu 'cɪbɪ 'v, bu nu 'a mɔ -haande -mɔ, kɔ, Nyɪsɔa bu -nyɪ 'a mɔ 'a nɔɛlɛ, kɔ, Nyɪsɔa a -Hihiu bu nu-o, ba -mɔɛ.